

Prețul unui număr 30 cruceri — 75 de bani.

Jurnal beletristic - literar.

Abonament pe un an fl. 7, pe un semestru fl. 3.60

Nr. 10.

Apăre la 1 și 15 ale fiă-cărei luni.

Tomul I.

Ciocoli.

Roman istoric de Theochar Alexi.

(Continuare.)

XXVI.

Tabăra de la Cotroceni.

Pe pajistea care se întinde dinaintea monăstirei de la Cotroceni stetea cort de cort. ér in corturi panduri și arnăuți. Era vr'o 6000 miș de panduri și vr'o 2500 de arnăuți din óstea lui Tudor Vladimirescu, care venise cu ei aici, am putea dice dinaintea porți Bucurescilor, pentru a observa mișcările lui Ipsilanti, pentru a veghia asupra boerilor și pentru a se informa mai lesne de politica Turcilor.

In tabăra de la Cotroceni se afla însă numai o parte din óstea lui Tudor, cea laltă parte o imprăștiase prin monăstirile de peste Olt in care păstra provisiunile pentru armata sa.

Cartierul general a lui Tudor era in monăstirea de la Cotroceni in aceleași încăperi, care astăzi servesc de reședință de véră pentru curtea regală.

Tudor ținea o disciplină severă, cu tóte astea nu putea să impedece desele visite ale Bucurescenilor in tabăra sa. Astfel dar Tache avuse ocaziune a cerceta de-a-rëndul pe cei mai de frunte căpitani, ba se introdusese chiar pe lângă domnul Tudor și sciuse să-l amăgescă cu vorbele sale, dându-se de partisan infocat al său. Tache îl făcuse pe Tudor să cređă, că el ar fi luerat in folosul lui, pe când era căimacam, și că ar fi jertfit chiar postul său in interesul sfintei cauze apărate de dênșil.

Tache se orientase acum fôrte bine și își făcuse planul său. Era un plan infernal, demn de cele lalte pe care le executase deja.

Nu pregeta mîrșavul de a prepara un nou omor, cu tóte că spectrii lui Vlad Voicu și Dochia i se arătau încă și acum destul de des și îi nelinișteau somnul.

O septămână după acea și in care se legase la Colintina între Ipsilanti și între Tache acel pact infernal, menit de a sugruma lupta Românilor pentru libertatea lor, cătră 2 óre din nópte după timpul turcesc, Tache inarmat cu fel de fel de arme, încălică calul său și urmat de un arnăut armat, apucă calea spre Cotroceni.

Pe drum mergënd Tache provocă pe arnăut să-i povestescă in ce mod se aduseseră la indeplinire poruncile sale.

„In mahalaoa postovari și pe dealu Spiri am călcat șapte case.“ — dice arnăutul, „de unde am strins ca vr'o 200,000 de lei afară de argintărie și de giuvaere. Nu sciū bine câte omoruri s'au făcut, dór am spintecat vr'o doue femei, am ucis vr'o trei cărcimari, am injunghiat vr'o trei neguțători și am sugrumat un boernaș . . . Cum află domnul Tudor de asta să făcu pară și foc și veni ca trăznetul la noi. Cinci dintre pandurii săi cei mai voiniciei stau spëndurați aici in grădina Brancoveanului — éta că trecem dinaintea lor, veđi cum se bălăcănesc.“

Tache privi intru acolo și se convinse că arnăutul spusese adevêrul.

Acesta își continuă raportul și povesti cum imbetase mereu pe ostașul din tabără, îi spuse, căți prietini ar fi căștigat deja, și că cei mai mulți dintre ei

n'ar accepta de cât un semn pentru a trece sub steagurile lui Ipsilanti.

Intru aceea cei doi călăreți sosiseră în taberă. Să-i părăsim pentru câțva timp și să ne oprim în altă parte.

Intr'o colibă de scânduri, acoperită cu trestii, ședeau patru căpitani junii toți patru frați de cruce. Doi din acești flăcăi zdraveni steteau lungiți pe un ascer-nut de trestie; al treilea ședea și cetea cu luare a minți în o carte, ér al patrulea, cufundat în gânduri, dragostea un câne mare și frumos de vênat.

Linisce cumplită domnia în colibă; junii ostași păreau foarte rău dispuși.

De-odată începu unul dintre ei.

— Eu unul nu subscriu, căci decă o voi face mi-am perdat capul îndată ce vor comite pandurii mei cel mai mic exces; însă éráș, decă nu subscriu, domnul Tudor mă va spênđura de cea dintâia salcie,... vedeți dară, că ori așa, ori așa, tot la una ese... — la aceste cuvinte rîse amar.

Pentru ca să înțelegem despre ce este vorba aici, trebuie mai întâu să aruncăm o privire asupra óstei ce strînsese Tudor Vladimirescu în atâta grabă, și asupra stărei morale a ostașilor. Acéstă óste nu era încă deprinsă cu acea disciplină de fer, care forméză una din cele mai strălucite virtuți ale unei armate regulate, și nici nu putea să fiă deprinsă cu ea, căci spiritul supunerii necondiționate și órbe nu se introduce în cinci séu șése luni, mai cu sémă la nisce tineri, care au părăsit de o dată esistența lor comodă și care credeau a face destul decă și expun vieța lor pentru libertate și pentru patriotism, și se simțeau foarte atinși, că daurita libertate, pentru care se luptau, nu începe chiar de la persoanele lor.

Tudor Vladimirescu, care servise în armata rusescă, își însușise acea severitate și asprime neauđită, care domnesce în acea armată. Asta era un defect, era punctul vulnerabil, care îl și perdu.

Am vedut deja spiritul de nemulțămire, care domnia în óstea sa; nemulțămirea crescu însă acum la dimensiuni necunoscute, căci Tudor ceruse, ca toți căpitani săi să subscrie un révaș, prin care să se chezășuască pentru toate faptele ostașilor de sub comanda lor.

Acum să venim éráș la cei patru căpitani din coliba de scânduri, pe care îi părăsiserăm tocmai când se sfātuiau, decă se subsemneze acele révașe séu nu. Ei nu luaseră încă nici o hotărîre în acéstă privință, când se auđi o bătăia la ușa de scânduri. Unul dintre cei patru deschise. Căpitantul Macedonski, Buluc-pașa Prodan și Tache Pângărescu intrară pe ușă.

Ei salutară mai întâu pe cei patru căpitani, apoi luând Macedonski cuvântul, începu cu o voce pătrunđătoare:

„Ei bine fraților! Cum vă plac aceste măceluri. Așa-i că domnul Tudor nu glumesc. Doi căpitani și trei panduri spênđurați, ca nisce țigani.

— Bieții, și pentru nimica tótă. —

„Ba nu! nu pentru nimica tótă, ci fiind-că suntem nisce proști și ticăloși și fără inimă în piept, de ne lăsăm a fi spênđurați și trași în țepe de un tiran după tónele sale. Am jurat la steagul séu fiind-că am cređut a ne lupta pentru țera, pentru libertatea noastră, pentru dreptul nostru. Și ce am făcut până acum? Ne-a dus Tudor în contra Turcilor? — Nu, și totuș s'a prăpădit ca vr'o sută de ostași mâncați de arșagul séu.“

Aceste vorbe aspre incinseră și mai mult cugetele.

Unii dintre cei de față aprobară opiniunile vorbitorului și cereau să se lapede de Tudor, alții însă nu voiau sa calce jurământul lor dat lui Tudor, ci preferau să móră mai bine.

Tache, care ațitase deja pe căpitani cu care venise, credea că lesne va trage în partea sa și pe cei patru tineri din colibă. Vedend rezistența neacceptată se hotărî a interveni cu sfatul séu, pe care și-l rezervase pentru cazul extrem.

El deci începu să vorbescă și dișe.

„Dragii mei, să nu pripim nimic. Lucrul este foarte serios și de cea mai mare importanță. Trebuie să ne chibzuim și să hotărîm, ér ce vom hotărî să fiă sfânt, căci decă ne vom desbina, atunci totul va fi perdat. Ce voim? să scăpăm țera, așa-i?“

— Așa-i afirmară cu toții.

„Ce am jurat. Au credință unui tiran, séu am jurat că ne vom jertfi sângele pentru patriă.“

— Am jurat, că vom muri pentru patriă. —

„Ei bine, dar mórtea noastră să fiă întru adevăr folositóre patriei. Ar fi păcat decă s'ar vërșa atât sânge scump în dar. Și ar fi numai o zadarnică vër-sare de sânge, decă la cele din urmă am rămânea fără cap și desbinați. Trebuie să ne păstrăm capul. Acest cap este astăzi Tudor. Dar dișeți că e un tiran. Ei bine, decă lucrul este dovedit, alegeți-vé alți capi. Inse unii dintre noi susțin că n'ar fi dovedit. Să mai acceptăm dară, doue, trei dișe, o săptămână. Să stăm în tăcere și să privim la Tudor ce face. Decă nu va mai pune să se spênđure nimeni în decursul acestui timp, atunci ne vom aduna din nou și vom chibzui din nou, ér decă va urma cu cruđimile sale, atunci n'avem de cât să alegem alți capi, și étă-i sunt aici bărbații vrednici de a ne conduce: Macedonski și Prodan, ei să ne fiă căpitani.“

Acéstă propunere a lui Tache fu primită de toți cari erau de față, și aici erau mai toți conducătorii fruntași ai lui Tudor.

Tache scrisse un act despre decisiunea luată și puse pe toți căpitani de-l iscălire, apoi stringend hărta cu mare îngrijire o ascunse în fundul bréului séu.

XXVII.

Mórtea lui Tudor.

Duduca îmbătrînise de mîhnire și de ciudă. Cât de bine arangiasse ea lucrurile, și totuș era si-

lită a renunța acum cu desevășire la visurile ei daurite.

Postul de caimacam al Craiovei, promis lui Tache din partea lui Ipsilanti, nu-i era destul de înălțat, ei, care ședuse aproape pe tronul țerei.

Fiind-că nu se putea despărți de visul măririi se hotărî în sine a se despărți de Tache, aruncând astfel piedeca care o separa de la realizarea planurilor; se hotărî a se folosi de libertatea ei, pentru a ajunge pe altă cale la ținta propusă.

De o cam dată avea însă trebuință de ajutorul lui Tache și d'aceia nu-îș dete încă intențiunea pe față. Din contră, din minutul în care hotărîse separațiunea, se arătă mai interesată, pentru tot ce făcea soțul ei. Îl ajutara cu sfaturile ei. Ea îl indemnase, ca să se apropie atât de Ipsilanti, cât și de Tudor. Și de ce? Fiind-că, după ideia ei, unul din doi, era destinat să ocupe tronul țerei, și ea voia ca să facă cunoscința domnitorului viitor prin mijlocul bărbatului ei.

Duduca urmărise toate pasurile întreprinse de Tache în zilele din urmă, și recunoscuse, că mai multe șanse de stăpînire avea Ipsilanti. Decî voia să-i facă cunoscința, și preparase deja un pretext pentru Tache, ca să-i procure o întrevorbire cu generalul rusesc.

Tache lipsea de vr'o doue zile, el nu se întorsese din tabera de la Cotroceni, căci mai avea să pună acolo multe la cale.

Când se întorse în oraș la București, fu intimpinat de Duduca cu cele mai aspre înfruntări.

Tache nu-și putea explica mânia nevastă-si, căci strămutarea taberei lui Ipsilanti de la Colintina la Tîrgoviște — care se întimplase pe timpul lipsei sale, cu toate că era un lucru neplăcut nu i se putea imputa lui, decî necazul Duducheii în această privință nu era nici de cum motivat în ochii lui. Nu era motivat fiind-că nu vedea și nu scia prin urmare, că Duduca voise să încerce a amăgi pe Ipsilanti și că acum această încercare, era amînată până cine scie cînd.

Ipsilanti se retrăsese de la București, chiar cu o zi înainte de întorcerea lui Tache, fiind-că i sosise scirea, că Turcii ar fi năvălit în țeră și că veneau cu oștiri nenumărate spre capitală pentru a zdrobi tot, ce se numea rebel. După ce întări locurile împrejurul Tîrgovistei, Ipsilanti se mai liniși puțin și continuă intrigile sale în contra lui Tudor.

Ascepta cu nerăbdare vr'o scire din partea lui Tache, cînd în una din zile, se pomeni cu acest ciocoi venind la el zmerit și plecat și spunîndu-i că aduce sciri foarte însemnate.

Ipsilanti resimți ore care scîrbire față de acest om înjosit, și cu toate că avea trebuință de el, îl trata cu destul dispreț.

— Ce sciri — întrebă decî el, prefăcîndu-se, că nu pune nici o importanță pe cuvintele ciocoiului.

Tache însă nu perdu nici un cuvînt, ci scose

actul scris de căpitanii lui Tudor și îl prezentă cu un zimbet de triumf lui Ipsilanti.

Acesta ceti hărtia și vedînd legătura pe care o făcuse căpitanii lui Tudor în contra șefului lor, nu-și putu reține mirarea sa.

„Incep a crede în dibăcia ta; ești bun, foarte bun,” vedînd însă că ciocoiul își luă la aceste cuvinte un aer mai îndrăzneț, adause, „ești bun ca să dărim, să strici, dar nu ești bun, ca să clădești, să susții...” „Și încă” continuă el după o mică tăcere, „cine scie decă nu te-am laudat pre de vreme. Căpitanii s'au legat a-l repune pe Tudor numai decă va urma crușimile, dar decă se va schimba, decă nu va mai comite nici o crușime? Ce va fi atunci. Nu va rămîne apoi această hărtie fără nici un preț?...”

— La acesta își răspund Măriei-tale, că domnul Tudor éráș a pus de s'au spîndurat doi arnăuți din ceta lui Prodan la puțul de pîtră de pe podul Calitilor, pe alți doi în dealul Spiri și pe un al cincelea în tabera de la Cotroceni. Conjurații în urma acestor execuțiuni au și proclamat pe Macedonski și pe Prodan de capi lor, și n'ascept de cît un prilej bun pentru a ucide pe tiranul de Tudor.

„Astea-s toate bune, dar ei își pot éráș schimba gîndul — vă cunosc ce vă plătesce pielea voastră Românilor, astăzi promiteți toate și mâne éráș vă luați cuvîntul înapoi.

— Ai totă dreptatea Măria-ta, — răspunse ciocoiul plecîndu-se pînă la pămînt, — însă nu cred că cunosc cele mai noue întimplări! —

„Cele mai noue întimplări? Și care să fie aceste?”

— De cînd a strămutat domnul Tudor tabera de la Cotroceni la Golești a pus de s'au spîndurat ca vr'o treizeci de panduri, toți flectăi aleși unul ca unul! . . . Dumnețu să-i erte, étă că mă innécă lacrimile! . . . Dabia sosit la Golești domnul Tudor află că patru dintre căpitanii săi de frunte au refuzat de a subscrie révașele pe care le cerea de la ei. În dată puse de spîndurâ doi dintre ei de nisce sălcii cari erau mai aproape. Cei-lalți doi scăpară prin tuga grabnică de aceeaș sôrte. —

O bucuria infernală se arătă pe fața generalului. Ciocoiul urmă.

— Ear acum Măria-ta a sosit ceasul în care am să încep eu lucrul meu. Pune pe căpitanul Iorgachi cu doue sute de arnăuți la ordinele mele și îți jur, că îți voi aduce pe Tudor ori legat de mîni și de picere ori mai bine mort aici dinaintea Măriei-tale.

„Bravo archon postelnice! Bravo, acum te înțeleg.” Deschise ușa și dete adiotantului său poruncile necesare. Puțin timp în urmă ciocoiul părăsi cartierul general a lui Ipsilanti însoțit de căpitanul Iorgache cu doue sute de arnăuți aleși.

Înima lui Tache Pîngărescu era atât de încăinată în cît el nu vorbi cu căpitanul Iorgachi de cît de mórtea lui Tudor. Ostașul însă nu voia să audă nimic despre acesta, lui i se dase numai porunca de a

face pe Tudor prizonier, ér nici de cum de a-l ucide. Ciocoiul murea de necaz însé nu se dete pe față, ci sè supuse părerei căpitanului, dîcînd in sine, că totuș îș va ajunge el scopul.

Și de ce atîta ură, și de unde acésta sete neimpăcată de sânge?

Nu putem dîce că Tache ar fi simțit vr'o ură in contra lui Tudor și nici că ar fi fost setos de sânge, dar lui i sè părea mai ușor de a omori pe un om, fiă cât de vitez, de cât de al prinde de viu. Ș'apoi chiar de l'ar fi putut prinde, rămânînd in vieță, ar fi trebuit să sè teme necurmat de el, căci nici o inchișore, fiă cât de solidă, nu pôte concura in privința solidității cu grópa rece.

Așa dîcea Tache in cugetul sèu și nu scia că va incerca chiar el in curînd, cumcã sè înșela fôrte tare in acésta privință, căci exista in adevêr o inchișore cu mult mai aspră de cât chiar mormêntul.

Căpitanul Iorgache simțise că Tache sè prefăcuse numai, când cedase părerei sale și că el in adevêr voia sè sfîrșescă misiunea lor prin uciderea lui Tudor. Decise deci a nu sè deslipi de lângă el și a-l impedecca de la executarea voinței lui.

Astfel sosiră dinaintea taberei de la Golești și merseră indata in corturile căpitanilor conjurați. Aceștia acceptaseră cu nerăbdare sosirea ajutorului promis de Tache, și vedîndu-l venind cu ceta de arnăuți, era cu toți gata a sfêrși o dată, căci erau sătui de măcelurile lui Tudor și voiau sè scape cu un minut mai curînd de frica necurmată ce o ducea pentru vieța lor.

„Jos cu el“ strigară căpitanii, gata de a năvăli cu Tache, cu căpitanul Iorgache și cu arnăuții sèi asupra cortului in care era domnul Tudor, tocmai ocupat cu cercetarea unei noúte nelegiuiri comise de ostașii sèi.

— Stați puțin! — le dîse căpitanul Iorgache. — Să vedem mai intâiu cum stau lucrurile! Sunteți siguri că nu-i va veni nimeni in ajutor lui Tudor? — „Dar cine dracul să-i mai țină parte!“ exclamară căpitanii.

— Tocmai asta nu o scim, și tocmai despre acésta trebuie să ne convingem, pentru ca să nu vîrșăm sângele ostașilor in zadar. Dêcă dîceți, că Tudor este părăsit de toți dimprejurul sèu, apoi atunci să vestim pe toți despre scopul nostru, ca să-l sêvîrșim intr'o bună înțelegere cu toții. —

„Bine dîce căpitanul Iorgache“ aprobară căpitanii.

„Mèi băieți duceți-vè și chiețați pe toți căpitanii cari sunt in taberă să vină aici la noi, ca să ne sfătuim împreună și sè dăm lozinca.“

Nu trecu mult timp și toți căpitanii cari erau in taberă sè adunaseră pe lângă căpitanul Iorgache și ei toți sè invoiră a destitui chiar in acciaș scîră pe Tudor de la comandă. Să deteră tôte poruncile necesare și căpitanul Iorgache fu peste puțin in stare a merge cu vr'o doi căpitanii din taberă și urmat de Tache la cortul lui Tudor.

Tache încă tot spera, că in ultimul moment va isbuti a repune pe Tudor, el nu dîcea însé nimic. Nici Iorgache nu dîcea nimic, dar nu perdea din ochi nici o mișcare a lui Tache.

Acesta să detese la o parte și vorbea incetinel cu unul dintre arnăuți.

Acum sosiseră dinaintea cortului.

Santinela ceru lozinca.

Unul dintre căpitanii i-o dete.

Acum navălră cu toții in interiorul cortului.

Tache voise să intre cel dintâiu, urmat de arnăutul cu care sè înțelesese, dar Iorgache mai sprinten, li sè puse in cale și le șopti cu o expresiune severă: „să nu îndrăzniți, că indata vè dobor la pămênt.“ Apoi intră el, după el Tache și încă alți.

— Ce-i astă — strigă Tudor vedînd acésta năvălire.

„Dâ“ răeni Tache cătră arnăut.

— Să nu dați — strigară de o dată Tudor și Iorgache.

Tudor sărise de pe scaun pe care ședea și voia să-și scótă paloșul, ér Iorgache îl cuprinsese cu brațele sale vigurose.

„Inapoi mișelor!“ sbieră Tudor incercând de a scăpa de îmbrătoșarea lui Iorgache.

— Singur mișel — respuseră căpitanii sărind intru ajutor lui Iorgache.

In puține secunde Tudor fu legat la mâni și la picioare.

„Omorîți-mè mai bine“ strigă acum Tudor, „de ce nu mè omoriți, ca să nu mai vèd rușinea ce trebuie s'o vèd acum cu ochii mei, sè vèd pe Români, sè vèd ostași români, călăii fanarioților.“

— Dar fă-i după voie frate! — dîse Tache.

„Taci“ răspuse Iorgache și porunci să-l ducă pe Tudor afară.

— Și tu printre vîndătorii mei Iudo — dîse Tudor aruncând o privire plină de dispreț asupra ciocoiului.

„Las' că vei vedea tu cine este Iuda“ dîse Tache in sine, încalică calul și o luă de-a dreptul la tabera de la Tirgoviște.

El anunță lui Ipsilanti succesul expedițiunii lor și îi ceru permisiunea, ca sè repuiă pe Tudor.

— Nu aveam de gînd să-o fac — i răspuse generalul, pentru ca să nu cadă acésta pată pe numele meu. D'aceia am poruncit lui Iorgache, ca să-l ducă la Câmpulung și să-l țină acolo închis. Dar dêcă tu ca Român, voiesci să săvîrșeseși acésta faptă, nu am nimic in contră. Poți să te duci la Câmpulung și să o aduci la indeplinire, îț voi da un rēvaș cătră Iorgache.

„Eu nu voiesc nici de cum mórtea lui Tudor, am vèdut numai că omul mort nu mai pôte face nici un rēu, și cât despre rēvașul cătră Iorgache, îț mulțămesc, acest căpitan ține pré mult la conservarea vieței lui Tudor, el nu va respecta porunca Măricei-tale.“

— Din contră, tocmai fiindcă respectă cu sântenie poruncile mele, n'a permis ca cineva să se atingă de viața lui Tudor.

„Orî cum ar fi, la Câmpulung nu pot să mă duc.“

— Bine, ai dreptate. De ce să nu sfîrșim un lucru pe deplin și să-l lăsăm pe jumătate. Voi da poruncă să-l aducă pe Tudor aici, și îndată ce va sosi, vei merge tu și cu căpitanul Caravia, care este bun de asemenea lucruri, și veți sfîrși treaba.

Tudor Vladimirescu, după porunca lui Ipsilanti, fusese dus din închisoarea sa de la Câmpulung în altă închisoare la Tirgoviste.

Domnul Tudor cel viteaz, luptătorul măreț al libertății, apostolul simțului național era cu sufletul zdrobit cu trupul obosit.

El care ca prin un miracol cucerise simpatiile ostașilor români, el care în două, trei zile ajunsese din simplu serdar, comandant suprem peste o oște de 16,000 flocăi entusiasmați, el care făcuse să tremure dinaintea mâniei sale, tot ce era rău, tot ce era stricacios și dușman libertății și patriei sale, ajunsese acum pe mâna inamicilor săi neimpăcați, lăsat în voia lor arbitrară, dus din o închisoare în altă, tratat ca un mojie, aruncat în o pivniță igrasiósă, întunecósă, părăsit în voia unor sbiri brutali.

Tudor, cu inima sa nobilă, ar fi suferit această sorte grea cu mai mult cumpêt, decă ar fi fost rezultatul unei bătălii pierdute, unei întreprinderi nereușite. Îl durea înse și-l înfrângea cu totul, căci trebuia să-și repete mereu, că numai unei trădări înjosite avea să atribuie căderea sa.

(Va urma).

Despre probă seu dovadă.

Ceia ce nu se contestă ci se admite seu să recunoască drept din partea adversă nu trebuie probat seu dovedit; tot asemenea nici faptele seu împrejurările notorice nu trebuiesc probate. Notoric este un fapt, când îl știi totă lumea. Ca de exemplu, decă susține cineva, că Viena este capitala Austriei, susține un lucru notoric.

Cui incumbă proba seu dovada? Adică cine trebuie să dovedescă?

Dar la această întrebare să răspundem prin un exemplu. Să admitem cazul de tot simplu: tu susții că-ți datorese 10 franci. Ți-o pretensiune, cu care nu știi, ce să faci iuristul, tot așa precum nici medicul nu-i în stare a vindeca pe cineva, care i-ar dice numai, că este bolnav. De ce îți datorese 10 franci? Mi-ai vîndut ceva pentru 10 franci și nu ți-i am plătit, seu mi-ai lucrat pentru dece franci, seu care este titlul creanței tale? Acum formulezi pretențiunea ta mai bine și dicei: Te-am împrumutat cu 10 franci, prin umare în datoresei 10 franci. Concluziunea este falsă, căci lipsesce ceva. Lipsesce termenul meșiu: și nu-mi ai răspuns cei 10 franci. Să punem și acest termen meșiu și să privim de aproape cei trei termeni; ce vedem? Vedem că cuvintele: »Te-am împrumutat cu 10 franci« sunt o afirmațiune faptică pozitivă, cuvintele: »și nu mi-ai răspuns cei dece franci« sunt o afirmațiune faptică negativă, și cuvintele: prin umare în datoresei 10 franci sunt o concluziune. Din aceste trei lucruri se compune dreptul. Dar să înțelege de sine, că nu tot-deuna este de ajuns o singură afirmațiune pozitivă, și să cere o mare dibăciă iuristică pentru a ști câte afirmațiuni pozitive trebuie la o piră. De ore ce n'avem pretențiunea de a vă preface în iuristi dibaci, ne mulțămim a vă spune, că la fie-care drept să cere cel puțin o afirmațiune pozitivă.

Ce pozițiune ia acusatul față de aceste trei părți ale perei . . . Póte a) seu să conteste prima afirmațiune, adică póte să nege primirea împrumutului, seu b) póte să admită, dar să invalideze afirmațiunea a doua. Acastă fiind negativă, o simplă contestațiune nu-i va fi de nici un folos, ci va trebui să aducă contrara afirmațiune pozitivă, adică va trebui să susție, că a

răspuns suma împrumutată, seu în fine c) póte să conteste justa concluziunea. Acusatul fiind un om isteț va cumula a) și b), el va dice dară: contestez primirea împrumutului; decă va proba înse pîritorul această afirmațiune, atunci afirm eu, că i-am răspuns deja împrumutul. — Pentru a determina cum trebuie împărțită sarcina probelor, trebuie să descompunem fie-care proces în aceste trei părți și să aplicăm regula: »Fie care dovedesce afirmațiunile sale factice, positive.« În cazul present ar trebui dar să dovedesci, că m'ai împrumutat cu 10 franci, decă nu-ți succede această dovadă, atunci treaba este săvêrșită, căci de la această afirmațiune atêrnă întregul proces; decă-ți succede această dovadă, totuș nu voi putea fi condamnat îndată, că-cî mi-ar sta în drept să dovedesc că ți-am răspuns deja cei 10 franci; decă nu-mi succede această dovadă, voi fi condamnat la plată, succedêndu-mi înse, vei pierde tu procesul.

Despre această regulă de dovadă trebuie să mai vorbim ceva. Numai afirmațiuni factice se dovedesc: a treia parte a procesului, concluziunea dreptului din fapte, este eschisă din capul locului. Asta-i fórté natural. În litigiu pot fi numai suposițiunile și aceste sunt tot-deuna fapte: »Narra mi factum et narrabo tibi jus« — spune-mi fapta și îl voi spune eu dreptul — diceau Romanii.

Să aducem acum un exemplu mai complicat și să vedem decă putem decide sarcina de probe după regula dată.

În anul 1877 pe un timp când să prevedea deja resbelul ruso-turc-român, comerciantul A să obligase față de comerciantul B că să-i dea la 1 Decembre 1877 100 de oca de serobélă, punênd tot odată condițiunea, că decă va isbucni resbelul, să nu mai fiă obligat a da serobéla. De ore ce isbucnise resbelul A nu dete serobéla. Cu toate acestea B îl pîresce în modul următor: A s'a obligat a mi da la 1 Decembre 1877 100 de oca de serobélă. Nu mi-a dat serobélă, decă mă rog al condanna ca să mi-o aducă. Vei dice că pîra este falsă. B nu spune că A s'a obligat numai cu condițiune: dreptul seu de reclamațiunea serobelei este dovedit și mai mult de cât dreptul de reclamațiune nu trebuie să arete B în pîra sa. Ju-

dele nu scie că A s'a obligat numai cu condițiune; fiind A neglijent și nespunând acésta judelei, să va condamna de bună sémă. — A însă nu este neglijent, ci replică la piră după cum urmază: »Admit că eu m'am obligat a-i da lui B până la 1 Decembre 1877 100 de oca de scrobélă, susțin însă, că asta s'a făcut cu condițiunea, ca să nu isbucnescă resbelul. Resbelul însă a isbucnit, deci mă rog a respinge pe pîritor.« — B își ia acum un avocat și acesta, după obiceiul practic: »contestă tóte afirmațiunile replicii.« — Cum stă cu sarcina de probe? Afirmațiunea faptică pozitivă a lui B, că A s'ar fi obligat de a-i da la 1 Decembre 1877 100 oca de scrobélă este admisă — deci nu mai este de probat. Afirmațiunea faptică pozitivă, că acésta convențiune ar fi cuprins condițiunea, ca să nu isbucnescă resbelul este contestată — prin urmare A va fi silit a o dovedi. A doua afirmațiune faptică pozitivă a lui A, că resbelul ar fi isbucnit în adevăr, este și ea contestată. Acésta însă este notoric adevărată, deci nu trebuie dovedită. Totul depinde dar de la proba afirmațiunii lui A, că s'ar obligat cu sciuta condițiune. Dacă nu va putea dovedi, se va condamna, dacă va putea dovedi, să va respinge cererea lui B.

Să trecem la un exemplu și mai complicat.

Studentul de drepturi Nan cere prin judecată de la Bran să-i dea înapoi o carte juridică pe care ar fi zălogit-o la dînsul pentru 10 franci. Pentru a documenta dreptul său la reprimirea zalogului trebuie să aducă doué afirmațiuni pozitive, și anume cam așa:

»I-am dat pîritului Bran zălog un corpus juris pentru un împrumut de 10 franci. Acest împrumut de 10 franci l'am răspuns deja lui Bran. El însă nu mi-a înapoiat zălogul. Cîr dară a-l condamna.« Nan trebuie să adauge a' doué afirmațiuni pozitive, că a răspuns împrumutul; căci un zălog să înapoiéază numai dacă s'a plătit suma datorită pentru el (zălog). — Bran admite că Nan i-ar fi zălogit corpul juris pentru 10 franci, susține însă, că el nu-i ar fi răspuns încă acéastă sumă. Afară de acésta mai obiectéază, că Nan nu ar putea reclama cartea încă și din acea cauză, fiind-că s'ar fi obligat a i-o lăsa lui (adică lui Bran) până ce fiu-séu ar fi depus examenul de doctorat; ceia ce nu s'ar fi intimplat încă. Nan contesta acéastă din urmă condițiune și afirmă încă, că tînerul Bran ar fi depus cu succes examenul de doctorat. Bran contestă acéastă afirmațiune și susține că fiu-séu ar fi cădút. — Ce este de probat și cine este dator să probeze? Este admis că Bran a primit în zălog »corpul juris« pentru 10 franci, restul este contestat. Luând regula noastră de basă, dicem: Afirmațiunea, că împrumutul de 10 franci s'a răspuns este o afirmațiune faptică pozitivă a lui Nan, deci trebuie să o dovedéscă. Nan aduce duoi martori, care au fost de față la plată și aceștia, nefiind contestată sinceritatea lor, depun jurămintul, că s'a restituit împrumutul. Astfel dară mai rămîne condițiunea susținută. Afirmațiunea, că Nan s'ar fi obligat a lăsa lui Bran cartea până ce fiu-séu ar fi depus examenul de doctorat este o afirmațiune faptică, pozitivă a lui Bran, el trebuie deci să o dovedéscă. Dacă nu-i succede acéastă, trebuie să dea cartea înapoi, căci restituirea împrumutului s'a dovedit deja, și faptul dacă fiu séu a depus cu succes séu nu examenul de doctorat numai atunci devine important, dacă există în adevăr condițiunea susținută. Să admitem, că lui Bran i succede a dovedi

existența acestei condițiuni. Acum se nasce întrebarea, este datoria lui Bran de a dovedi, că fiu-séu după cum susține el a cădút la examenul de doctorat, séu este datoria lui Nan de a dovedi, că fiul lui Bran a depus cu succes examenul de doctorat. Scim, că trebuie să întrebăm, care afirmațiune este pozitivă. După aparință ar fi amëndoue, căci o negațiune nu se vede la prima privire în nici una din cele doué afirmațiuni. Dacă le privim însă mai de aproape, vom recunósce că Nan susține afirmațiunea pozitivă. Bran cu expresiunea »a cădút« négă numai afirmațiunea, că fiu-séu ar fi depus examenul cu succes; tot așa de bine ar fi putut afirma negativ, că fiu-séu n'a depus examenul cu succes. Nan nu putea însă díce: »fiul lui Bran a depus examenul și n'a cădút,« căci cu aceste cuvinte n'ar fi încă exprimat, că a depus examenul cu succes; rezultatul examenului a putut să fiă dubios, fiul lui Bran a putut să fiă obligat de a mai face un examen. Afirmațiunea, că fiul lui Bran a depus examenul cu succes este pozitivă, deci trebuie dovedită din partea lui Nan. Nan se referă în acéastă privință la informațiunea comisiunii examinátore și acéastă declară oficial, că fiul lui Bran ar fi depus examenul, însă nu-i ar fi succes o lucrare scripturistică și că prin urmare, înainte de a putea urma o decisiune asupra examenului ar trebui să se ascepte rezultatul acestei lucrări. Astfel este dară dovedit că junele Bran n'a depus examenul cu succes, Nan trebuie dar să fiă respins.

Acum ved, că n'am fost exact și trebuie să-mi repar erórea.

La exemplul nostru cel mai simplu despre împrumut am purces de la singurul punct, că pîritul séu trebuie să conteste afirmațiunea pozitivă a pîritorului, adică să nege primirea împrumutului, séu admiténd acéastă afirmațiune, să invalideze afirmațiunea negativă a pîritorului (»pîritul nu mi-a răspuns împrumutul) prin contraria afirmațiune pozitivă, adică susținénd răspunderea împrumutului. Noi însă nu ne-am oprit la acésta în exemplele aduse. În istoria lui Nan și Bran afirmațiunea negativă a pîritorului de bună sémă este: »Bran nu mi a dat încă zălogul înapoi.« Acéastă afirmațiune nu o invalidează Bran prin afirmațiunea contrară: »am dat lui Nan zălogul înapoi.« ci aduce o afirmațiune de tot nouă și anume aceia, că a convenit cu Nan asupra condițiunii în cestiune. Așa dară nu este absolut necesar de a contesta afirmațiunea faptică negativă, ci pîritul póte să opună orí-ce altă afirmațiune, dacă este aptă, de a reprezenta pretensiunea pîritorului ca nemotivată. Pîritul póte dar, dacă revenim la exemplul cel mai simplu despre împrumut, să invalideze afirmațiunea negativă a pîritorului, și prin afirmațiunea pozitivă: »pîritorul mi-a dăruit mai în urmă banii împrumutați« séu: »pîritorul s'a obligat a mi lăsa banii până la anul 1890.« séu altele. Tot de-a una însă, ér acésta este o regulă universală, basată pe natura lucrului, afirmațiunea pîritorului, prin care încéacă de a invalida afirmațiunea negativă a pîritorului, este pozitivă, și trebuie deci dovedită de pîrit. Să díce de acel pîrit, care aduce o asemenea afirmațiune, că aduce o excepțiune, de unde s'a născut regula procedurală: »excepțiunea trebuie să o dovedéscă pîritul.« Să întelege că numai atunci ajunge lucrul la dovedirea excepțiunii, când pîritorul a dovedit afirmațiunea sa pozitivă, pe care se bazează întreaga piră, și d'accia iuristii au statorit a doué

regulă procesuală: »dacă nu dovedește pîrîtorul, cîştigă pîrîtorul.

Etă dar cestiunea rezolvată, cestiunea ce are să dovedească fie-care parte, să mai vorbim ceva despre mejiile de probă (dovadă). Am menționat despre »admitere« adică cazul când pîrîtorul recunoște de dréptă afirmațiunea pîrîtorului. Mai este proba prin percepțiune, adică când judecătorul séu o comisiune judiciare este pusă in stare de a se convinge prin ochiul lor despre adevérul afirmațiunei. Mai este jurămêntul, un mediu de probă tot atât de puternic, ca cele doue dintăiu amintite. Acela care are să dovedească o afirmațiune: de exemplu că l'ar fi imprumutat pe cel pîrit cu 100 de franci, pôte pentru adevérul acestei afirmațiunii să ofere jurămêntul contrariului. Dêcă acesta primesce jurămêntul trebuie să jure că pîrîtorul nu l'a imprumutat cu 100 de franci. Cu depunerea acestui jurămênt s'a statorit adevérul formal, o probă contrară nu este admisibilă. Acela însă, căruia s'a oferit un jurămênt pôte să-l refere adversarului, dêcă nu voiesce să jure el. Atunci acesta, care in adevér are sarcina de dovadă, trebuie să accepteze jurămêntul, nu pôte să-l refere din nou potrivnicului, căci altmîtré lucrul nu ar mai lua sfîrșit. Refusând pîrîtorul de a aduce proba prin depunerea jurămêntului referat lui, atunci afirmațiunea sa se considere de neadevêrată, și nu i se mai permite a proba adevérul prin alte doveđi. — Să nu confundăm însă acest jurămênt oferat și referat cu jurămêntul supleator deferat de jude in casurile când nu există probe depline ci numai un început de probă. Jurămêntul oferat și deferat este un mejiu de dovadă de care se servesc părțile după plac, pentru a demonstra adevérul unei afirmațiunii, la care nu pot aduce alte probe, jurămêntul supleator se deferă de jude și advine, după cum am đis numai acolo, unde afirmațiunea ce este de probat, are deja un început de probă, dar nu s'a demonstrat încă pe deplin adevérul formal. — Mai puțină putere probantă au actele séu titlurile (documentele) și martorii. Martorii probéză numai un fapt, depun dar in mod curat istoric. Când este vorba de o aprețiare la care se cere o cmoscintă specială, de exemplu de cesfiunea, dêcă gazul furnizat de pîrîtor este de calitate primă, atunci nu se pôte aduce martori, ci trebuie să se aducă experti. Actele séu titlurile sunt séu autentice adică acte făcute de funcționari publici (notari etc.) séu sunt titluri subsemnătură privată, adică făcute numai de părți și întărite prin subsemnătura lor. Cele din urmă trebuie să se recunoască de partea careia să produc. Când partea, de exemplu pîrîtorul, căruia să produce de cătra pîrit o cuitanță, nu voiesce să recunoască, că este de la el, trebuie să jure că nu-i făcută și subscrisă de el. Acest jurămênt se numesce de difuziune; nu se pôte refera ca jurămêntul oferat potrivnicului, și este o a treia specie dintre jurămêntele procesuale. — In contra martorilor și a actelor séu titlurilor (documentelor) se admit și contraprobe.

Permiteți-ne, a vè aduce încă un exemplu de tot complicat și să terminăm cu dînsul articolu nostru de astăđi.

Comerciantul Ionescu pîresce pe comerciantul Dimitrescu dîcînd, că Dimitrescu ar fi comandat la dînsul 50 de mîi de țigări Trabucco, miia cu prețul fixat de 70 de franci, și că el Ionescu i-ar fi trimis lui Dimitrescu aceste 50 de mîi îndată după urmarea comandai. Dimitrescu însă ar refusa acum pri-

mirea țigărilor și n'ar fi plătit prețul lor de 3500 de franci; se rógă decî ca Dimitrescu să fiă osîndit la plata acestor 3500 de franci. — Dimitrescu admite, că Ionescu i-ar fi trimis 50 de mîi de țigări de Trabucco, susține însă, că n'a comandat de cât 25 de mîi, fixîndu-se in adevér prețul cu 70 de franci de miia. Afară de aceia produce Dimitrescu o lădiță de țigări de Trabucco și susține, că acéstă lădiță s'ar fi trimis de cătra pîrîtor ca mostră și că pîrîtorul s'ar fi obligat expres a-i trimite țigări de aceeaș calitate. Cele 50 de mîi trimise ar fi însă cu mult mai rele, el, Dimitrescu n'ar fi decî dator, să le primescă. In fine pîrîtorul s'ar fi invoit cu el inaintea începerii procesului, să ia țigările inapoi, purtând Dimitrescu spesele de transport. Așa dară trebuie să se respingă cererea pîrîtorului. — Ionescu repetă, că Dimitrescu ar fi comandat 50 de mîi la dînsul. Admite, că ar fi trimis lui Dimitrescu o lădiță de mostră și că s'ar fi obligat de a furnisa țigări de aceeaș calitate, contestă însă, că lădița produsă de Dimitrescu ar fi aceeaș pe care i-a trimis-o. Chiar dêcă ar fi aceeaș lădiță, cele 50 de mîi n'ar fi mai rele de cât țigările de mostră, ci tot așa de bune. Dimitrescu să fumeze numai cele 50 de mîi, apoi se va convinge că sunt de aceeaș calitate. Este drept că el, Ionescu, s'ar fi obligat de a lua țigările inapoi, dar numai cu condițiunea, că țigările să fiă încă nesticate, ceia ce n'ar mai fi, căci Dimitrescu ar fi aruncat țigările in un magazin jilvăos și acolo s'ar fi stricat de tot prin umeđelă. — Dimitrescu contestă, că cele 50 de mîi de țigări ar fi de aceeaș calitate cu țigările de mostră și dîce, că Ionescu să fumeze el însuș cele 50 de mîi. Mai contestă, că Ionescu ar fi condiționat neprimirea țigărilor de la starea lor nesticată și susține că magazinul séu ar fi uscat, nici vorbă de umeđelă. Dêcă țigările ar fi atât de rele, in cât n'ar fi in stare de a le fuma, atunci vina ar fi a lui Ionescu, căci el i le-ar fi trimis așa de rele. Dimitrescu contestă acésta. — Atât Dimitrescu cât și Ionescu contestéză reciproc tôte cele lalte afirmațiunii, pe care nu le-au admis expres.

Ei bine, — cum stăm cu sarcina de probe. Dimitrescu a admis că Ionescu i-ar fi trimis 50 de mîi de țigări și că prețul ar fi fost fixat cu 70 de franci. Din contră susține, că n'ar fi comandat de cât 25 de mîi. Cu acéstă afirmațiune să contestă că Dimitrescu ar fi comandat 50 de mîi, Ionescu va fi decî dator a proba acéstă afirmațiune a sa pozitivă. Spre dovadă produce scrisórea de comandă a lui Ionescu prin care să comandă in adevér 50 de mîi de țigări de Trabucco. Ionescu nu pôte depune cu cuget drept jurămêntul de difuziune, trebuie dar să admită că a scris epistola. Prin acésta comanda de 50 de mîi este dovedită. Acum rămâne calitatea țigărilor susținută de contrariă mostrei. Ionescu a admis, că i-ar fi trimis lui Dimitrescu o lădiță de mostră, dar a contestat, că ar fi acea lădiță pe care a produs-o Dimitrescu. Acesta va trebui decî să dovedească, că lădița produsă de el este tot aceeaș lădiță pe care i-a trimis-o Ionescu de probă. Ne-avînd alt mejiu de probă oferă lui Ionescu jurămêntul; Ionescu-l referă și Dimitrescu-l acceptă. Dimitrescu jură decî, că lădița produsă de el este aceeaș pe care i-a trimis-o Ionescu drept mostră. Prin acésta, afirmațiunea este dovedită nerevocabil.

Mai stă întrebarea: este datoria lui Dimitrescu de a dovedi că cele 50 de mîi de țigări sunt mai rele de cât țigările

de mostră s'eu va fi datoria lui Ionescu, să probeze că sunt de aceeași calitate. Care din aceste afirmațiuni este cea pozitivă? De bună seamă afirmațiunea lui Ionescu, căci susținând Dimitrescu că țigările sunt mai rele, nu ține altă, de cât că nu sunt așa de bune ca țigările de mostră, ceia ce-i o curată afirmațiune negativă. Așa dară trebuie să dovedescă Ionescu că țigările trimise sunt tot atât de bune ca și țigările de mostră. Ionescu s'eu revocă la doi experți, aceștia cercetază țigările și depun amândoi în unanimitate că cele 50 de mii de țigări sunt de aceeași calitate ca țigările de mostră. Dimitrescu ar putea fi condamnat acum, căci este dovedit, că a comandat 50 de mii de țigări, care i s'au dat după mostră; dar el a susținut o a doua contestațiune, țicând, că Ionescu a admis această, însă a susținut, că s'ar fi pus condițiunea ca țigările să nu fiă stricate. Această afirmațiune pozitivă, fiind contestată din partea lui Dimitrescu va trebui să se dovedescă de către Ionescu. Ionescu s'eu revocă la doi martori necontestabili, în a căror prezență avuse loc convențiunea și aceștia depun, că Ionescu ar fi declarat expres, că numai atunci va lua țigările înapoi, decât vor fi nestricate. Pentru a dovedi contrarul (căci în contra martorilor se admite dovada contrariă) Dimitrescu s'eu revocă din partea sa la doi martori, care erau prezenți la convențiune și care vor dovedi, că Ionescu n'ar fi adăos condițiunea pretinsă. Din acești doi martori unul este îngrijitorul caselor cel lalt comisul lui Dimitrescu, amândoi nu sunt dar necontestabili. Îngrijitorul depune ca ar fi fost de față la înțelegerea între Ionescu și Dimitrescu, dar că n'ar fi fost

atent la cele ce ar fi hotărît părțile între sine; comisul însă depune, că și-ar aduce forțe bine aminte de convențiunea încheiată între Ionescu și Dimitrescu, și că Ionescu n'ar fi ținut nici o vorbă despre starea țigărilor, ci ar fi declarat pur și simplu că le va lua înapoi. Astfel dar stă un martor către doi; acest martor este în serviciul lui Dimitrescu, cei doi martori ai lui Ionescu sunt necontestabili. Ionescu deci a dovedit mai mult de cât Dimitrescu, este mai aproape de adevărul formal, trebuie dar a i se permite jurământul, pentru ca să se statorască deplinul adevăr formal. Judele, care nu poate aduce nici o sentință fără adevărul formal, deferă lui Ionescu jurământul, adică îl pune să jure că s'au obligat la reluarea țigărilor numai cu condițiunea ca să nu fiă stricate. Ionescu depune acest jurământ și astfel afirmațiunea sa s'a dovedit până la deplinul adevăr formal. Acum mai este întrebarea: sunt stricate s'eu nu țigările. Ionescu susține că nu mai sunt bune fiind-că le a stricat Dimitrescu, acesta însă afirmă că nu-s bune fiind că au fost din capul locului rele. Așa dară părțile sunt de acord, că țigările nu-s bune și controversa există numai cu privire la vina care a produs neutilitatea țigărilor. Dar cauza neutilității nu este relevantă, ci numai starea bună s'eu rea a țigărilor. Starea rea nefiind contestată, Ionescu nu poate fi condamnat a lua țigările înapoi fiind-că lipsește condițiunea pusă de el și d'acei rezultă, că Dimitrescu trebuie condamnat.

Vedeți dară că chestiunea cea mai incurcată se poate descurca, decât să procedeză cu sistemă.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Noțiuni de estetică.

(Continuare.)

XXIV.

Așa dar muzica are facultatea expresiunii, adică este expresivă, de asta ne vom ține, cu toate că suntem convinși, că frumusețea ei și efectul ei estetic nu se poate căuta de cât în forma cea frumoasă în care și prin care compozitorul își intrusec ideile sale. Cântarea fără îndoială este și ea o muzică: ce ar fi însă cântarea fără expresiune, fără un ce, ce să cântă? Melodia ca atare trebuie să fiă în adevăr frumoasă, și când e lipsită de frumusețea musicală atunci nici poezia și nici vr'o altă artă nu-i poate ajuta. Dar ce stricăciune i face oare când cuvintele și reprezentațiunile se contopesc unele cu altele? Cântarea umană rămâne însă pururea fundamentul muzicii, chiar și acolo, unde nu mai are trebuință de cuvinte și de text. Pe cea mai înaltă treptă a dezvoltării pe care a ajuns muzica instrumentală în secolul din urmă și pe care va mai putea ajunge în secolul viitor nu se poate lipsi de melodia cantabilă și expresivă; și instrumentele trebuie să cânte, și când își perd puterea și efectul lor liric, atunci și muzica își pierde efectul s'eu estetic.

Primul om care împreună cu păsările și-a cântat bucuria sa de primăveră în largul dumbravei — chiar de nu va fi fost de cât un simplu chiot — a voit să exprime prin aceea bucuria sa. Cântecul de război al popoarelor sălbatice au o altă expresiune de cât cântul lor de jale și de boală, fiind că fundamentul simțirii este altul. Din cauza expresivității sale,

vedem de la începutul vieții culturale a popoarelor muzica împreună cu poezia și pe ambele în serviciul religiunii, al cultului divin. Și dansul, mișcarea ritmică a membrilor stetea în cea mai intimă legătură cu ritmul și sunetul tonurilor. Orfeu și toți cântăreții din antichitatea elină improvisau după afectul momentan și cântau tot odată versurile lor cu acompaniamentul lirei. Tot asemenea și regele David cânta psalmii cu harpa și lua parte la dansurile însoțite de muzică, care se produceau în onoarea Iehovei. Declamațiunea actorilor elini și romani se acompania cu flautul. Vechii bardii ai germanilor, trubadurii în Franța, cântăreții în Germania ei toți erau tot odată poeți și cântăreți: ambele arte au suferit multă pagubă despărțindu-se în timpuri din urmă așa de mult una de alta. Arta musicală astfel a degenerat adese ori în jucărie nespirtuală, er poezia în un potop retoric de cuvinte.

Cântarea este tot atât de bătrână ca și vorbirea și după cum se poate dovedi s'a perfecționat cu dânsa. Nu vedem că copii nostri înveță și exercităză tot de-a-una ambele împreună și că înveță mai curând și mai lesne a cânta din gură, de cât cu un instrument. Nu este probabil că cântarea cu instrumente să fi fost înaintea cântării din gură. Dar muzica instrumentală s'a dezvoltat de bună seamă foarte de vreme pe lângă cântarea din gură, și prin muzica instrumentală s'a desceplat în om simțul pentru viața și efectul tonurilor. Păstorul își ține un fluier din trestie, vânătorul se folosea de cornul bouhu

pentru a aduna pe soții săi, copii și femeile băteau pe piei de animale, de unde se făcure apoi tobele, pentru a marca tactul la dans și la cântare și după ce se descoperise tonul firelor vibratoare, să făcure din mațele elastice seu din metal sunător corde, să întări tonul lor prin un spațiu gol, rezonanță. Astfel se născure lira și harpa, citera și cimbalul. Fluerul conduse însă la flaută și la clarinetă, cornul la trimbiță.

Cu varietatea instrumentelor se ciștigă și varietatea umbririi tonului și astfel mijloce mai bogate pentru expresiunea muziceii. Lemnul mai môle dă un ton mai môle mai lin de cât metalul tare și aspru, cordele sună mai puțin de ascuțite și de pătrunțitoare de cât strunele de metal. Bătându-se seu smulgându-se cordele ori strunele (ca la citeră seu la gitară) nu se pot desvolta acele tonuri lungi, insufletitoare, măgulitoare, glumete, precum se pôte pe violină, ale căror corde se trag cu fire de pâr intins. Numai harpa ofera in tonurile ei mai line și mai sonore tonuri mai insufletitoare, și stă in primul rang al instrumentelor musicale. Tonurile ei sunt „sonuri“ „sunete“, ér la instrumentele cântate cu arc, putem vorbi numai de ton. Dar cât de varié sunt in umbrirea lor de sunet violina, violoncelul și vióra cea mare seu contra basul! Nu ni amintesc ele ore diferitele secșuri și diferitele etăți? Contrabasul cu tonurile sale gróse, care sună atât de sonor și sdravên, firm și sigur, nu se pôte el ore asemëna cu serioșitatea bărbătescă, cu stricteta și înțepenirea etăți mai cópte, care nu voiesce să vorbescă multe, dar unde vorbesce avënd un vot mai decisiv decât junețea. Dar firesce nu este nici atât de deschis, sincer, nici atât de mobil și elastic ca junețea pasionată. Tonurile basului sunt mai năbușite, mai puțin variabile, dar puternice și amenințătoare in furia lor ér in izbucnirea lor bufnitore, comice și de un umor grotesc. Violina însă se pôte asemăna cu femeia frumósă in flórea etăți sale, este vocea femeiescă intre instrumente cu sonoritatea ei victoriósă, cu delicatetea ei mișcătoare, cu dulcețta, sulețta ei, dar și cu pasiunea, cu asprunea și cu țifnoșia tonului ei. Scărțâind scărboș sub mânila nedibaciului desvoltă sub arcul maestrului tóte nuanțele simțirei, începënd de la rivna îndărătnică a progresului, până la liniscea cea mai domólă, de la furtuna cea mai pătimașă a simțirilor, până la cea mai delicată expresiune a candorei și a înfimități, ea plânge și se bucură, se vaetă și vijăie cu artag, șopește și drăgostesce in dulce tandrețta, este supusă și trufașă, nici o dată stătută, ne ține tot de a una in dispozițiune in cordată, stăpenește cu puterea ei peste tóte instrumentele, care i se inchin, care o acompagnézta, făcënd ca se resară cu atât mai bine frumșetea ei; este regina orchestrului.

Violoncelul are o bărbătescă încredere de sine, este mai cumpțtat, are mai multă sonoritate de cât violina, este însă tot așa de dulce și tandră ca și ea, — ténérul plin de junețta cu romantica sa și cu puterea sa de simțire. Violoncelul cântă tenor, viola alto. Când intr'un cartet să intrunesc contrabasul, violina, violoncelul și viola, atunci ni se pare, ca și când am asculta la o conversațiune spirituală și insufletitoare, unde diferite caractere, care formézta după etatea, temperamentul, aplecarea și dispozițiunea lor contraste pronunțate, își varsă focul lor și care prin exprimarea cugetelor și simțirilor lor dobândesc unitatea și acordul dându-se la o armoniă comună.

Mai bine încă resare umbrirea de son a singuratecelor in-

strumente, când la instrumentele cântate cu arcul se adaogă instrumentele in care se suflă, și când tonul mai ager și mai aspru al metalului se temperézta prin tonul mai môle al lemnului. Nu putem enumera și caracteriza aici tóte instrumentele de care se bucură musica in đioa de ađi. Contrabasului corespunde bombardonul, care însă este mai putint și mai bogat in ton de cât contrabasul. Tonul trimbiței este sərbătorese departe sunător și totuș plin de o demnitate astempérată și prin urmare apt pentru lauda lui Dumneđu, pentru acompagnarea cântecelor bisericesci. Cornul din contră descéptă, excită la atac, tonul seu este mai ascuțit de cât al trimbiței; buciumul are un ton mai lung și mai môle, este inveselitor, adună pe soții de vênătore: cine aude tonul buciumului se gândesce la codrul verde, simte ca un aer de primăveră, ca un profum de codru.

Instrumentele de lemn (flauta, clarineta, oboa) au un ton am putea đice mai feminin, dar s'apropiă mai tare de vocea omenescă. Flauta este sentimentală, cam monotonă cu tonurile sale molatece, clarineta este mai expresivă. Fagotul are un ton invêlit.

Prin umbrirea diferită de ton a instrumentelor se nasce polifonia. In opozițiune cu polifonia numim homofonie, resunarea mai multor voci de o dată, dintre care însă numai una este vocea principală, pe când cele lalte servesc numai spre acompagnare. Pianul nostru in tóte tonurile sale are aceiaș umbrire de ton, totuș permite însă ca să cânte mai multe voci de o dată. Tonurile sunt, am putea đice, gata pentru pianist, nu pôte să le dea o durată mai lungă, o expresiune mai pătrunțitoare, nici prin arc, nici prin apésare mai tare, nici prin vr'o altă modulațiune, precum o pôte face violonistul, tonurile sunt tóte scurte, sonore dar se sting de grabă! Dar prin pian se pôte aduce la intuițiune in modul cel mai ușure consonanța harmonică a tonurilor, in acéstă privință pianul este instrumentul universal și ne procură chiar gustarea simfoniilor și uverturilor de orchestră, de și nu cu efect plin, dar cel puțin in conturi. Cu tóte astea pianistul pôte să transfere simțemêntul seu asupra pianului, cea ce vor atesta toți, cari au avut ocașiune de a auzi pe un pianist bun.

Revenind asupra celor đise trebuie să repetăm că nici un instrument nu pôte să fiă atât de perfect, atât de frumos ca și vocea omenescă.

XXV.

Ar fi de mare folos pentru istoria de cultură decă s'ar caracteriza viețta sentimentală a popórelor după instrumentele musicale, pe care le-au preferat. Semisêlbaticul se mulțămescce cu instrumentele cele mai grosolane, care nu permit nici o nuanțare a tonului. Chinesul este mai mult om de spirit, are nervi mai tari, de cât Hindul mai domol; Chinesul dar a preferat discurile de metal, pe care le bate. Hindul sonurile mai fine ale cordele. Sentimentalitatea poporului israelitcan, idea sa mai curată despre Dumneđu, a avut cea mai favorabilă influință atât asupra poesiei sale religióse, cât și asupra muziceii sale instrumentale: grandiositate simplă se uea cu căldura simțimêntului, cu intensivitatea sufletului. Trimbițele suflate de sacerdoți resunau sərbătoreșce și tot ele cheamau la adunări cetățãnesci precum și la rêsboiu, cântările

de triumf, pe care le intona femeile după faptele eroice ale bărbaților, însoțindu-se dansurile cu instrumente bătute, avea o posă serioasă prin referința lor la Iehova. După evul eroic al judeților se generalisară, mai cu seamă prin Samuil și prin școala de profesori alcătuită de dânsul, instrucțiunea musicală prin popor, și fu în curând adus la florie prin regele David, care avea un mare talent musical și care inventă melodii și instrumente nouă și învătă pe popor cântece prin măestrii săi de cântare. Orchestra templului numera 4000 de cântăreți și muzicanți cu 288 de dirigenți. Aveau flaute, fluere, trîmbițe, cornuri și un fel de organe, citere, și harpe, tamburine, tobe, cîmbale, triangule. Cu toate acestea nu cunoscneau nici ei armonia, adică consonanța tonurilor împreunate în acorduri, muzica remase deci și la ei în pruncie.

Elinii însă au făcut și în muzică ca în toate celelalte arte frumoase cele mai mari progrese, ei au fost învățătorii popoarelor și au pus fundamentul la dezvoltarea muzicii, care acum a devenit un mijloc de cultură atât de însemnat. Destinată mai întâi pentru cultul divin și neadusă mult timp pe scena teatrului, muzica tăia totuși adînc în viața morală, socială și politică, și chiar legislatorii se foloseau de dînsa pentru a nobilita și a domoli moravurile cetățenilor. Ca artă, muzica trecu de la Elinii din Asia minoră la cei din Europa. Amphion, maestrul tonurilor, se zice că ar fi trăit în Lydia, cele mai vechi scale sînt glasuri, cel doric, — cel mai gros, — cel lidic, — cel mai subțire, și cel phrigic, — cel de mijloc, se trăgeau împreună cu glasul romanic și ionic din Asia minoră. Elinii numiau scala lor alcătuită pe setrachord (instrument cu patru corde) dorică, când jumătate tonul se afla pe capătul de jos al tetrachordului, așadară $e-f\ g-a, h-c, d-e$; lidică când se afla pe capătul de sus: $g-a, h-c, c-d, e-f$; frigic, când jumătate tonul se afla la mijlocul tetrachordului: $a, h-c, d, d, e-f, g$. În viața socială muzica juca un rol principal și între jocurile publice, mai cu seamă la cele pythice să producă și lupte musicale. Pentru aceste din urmă Pericles în al 5-lea secol a. C. clădi Odeonul, prima sală de concert. Deja de mai înainte încercaseră unii bărbați talentați tractarea științifică a muzicii. Elinilor li sînt cuvine gloria de a fi fost cei din tîi, care confecționară instrumente cordate cu octava deplină, care distinseseră scala diatonică de cea cromatică, ce precede în jumătate tonuri, și care sciură să se folosescă de diferitele sunuri și de tonuri după caracterul lor. Auzul fin al Elinilor distingea exact caracterul diferitelor pozițiuni de ton și a diferitelor scale de dur și de mol, pe care le aplica după efectul lor particular, pentru muzica lirică, dramatică și orchestrică. De și supozițiunea lor, ca și când fie care ton sînt glas ar exprima o certă direcțiune și calitate morală descriptivă în sufletul ascultătorului, de și această supozițiune a lor nu era de cît o erore, totuși nu greșeau dîcînd, că șirurile tonurilor influențează diferit asupra inimei omului după diferita pozițiune a tonurilor jumătate din fie care scală și că o piesă care se mișcă în un ton mai gros primește altă umbră de cît una făcută în un ton mai subțire; așa și compozitorii noștri de astăzi aplică pentru caracterizarea pieselor musicale când o scală de mol când una de dur. Dar Elinilor, lucru curios, li sînt părut dur, vîrtos ceea ce noi ținem de mol, môle și vice versă, chiaritatea și sinceritatea scalelor de dur

li sînt părut mai moleșitoare de cît scalele mai serioase de mol. Scala lor ionică, care trecea de molatică era scala noastră de C dur. Și fiindcă nu puteau înțelege eufonia terțiunei, acompanau cîntarea lor monodică cu octava, sînt să mărgineau la o reproducțiune concordantă a melodiei, n'aveînd acest acompanament alt scop de cît a marca ritmul și a sporii tăria tonului. Sonurile de quintă și de quart, care ca acompanament ni maltratează urechile, treceau la elinii pôte de bune, căci ei sînt țineau mai mult de raportul matematic.

Pe cîtă vreme nu-și dobîndise armonia dreptul ei de săvîrșit, remase și melodia fără putere decisivă, fără acea intimitate și căldură sentimentală, pe care o posedă în muzica noastră; era mai mult arhitectonică, o liniă de tonuri mergînd în cotituri frumoase simplu și chiar, care se lîpea lîngă cuvîntul poetului, nu dîr pentru a manifesta neatârnat cuprinsul lui sentimental, ci numai pentru a marca mai bine ritmul musical al versului. Cîntecul elin sînt mai mult cu recitativul nostru. Din partea Romanilor, care constituau un popor practic, resboinic, sbucimat de politică, și cu puțin sînt pentru artă nu se putea nimic ascepta pentru dezvoltarea muzicii. Cu cultul jertfelor primiseră și muzica din Etruria, de la Elinii însă învățaseră aplicarea muzicii pe scenă și în cîmp. Și la conductele triumfale, și funebre precum și la ospeturi să făcea muzică, er pe timpul decadenței moravurilor, fete elinesci procurau petrecere la mesele bogăților prin dans și cîntare. Dabia pe timpul imperațiilor, romanii liberi începură a părăsi ideea că ar fi înjositor de a se ocupa cu muzica; dar încă și mai tîrziu Marcianus Capella, compuse nînce regule teoretice pentru muzică, după preceptele elinesci. Aceste remaseră în valoare pînă în evul mediu, ele se aplicară de părinții bisericii pentru cîntecile bisericesti. În cele mai vechi biserici creștinesci se cînta unisono sînt în octave psalmi din vechiul testament. Antifoniile se introduseră de Ignățiu (+ 116 d. Chr.) în Antiochia, responsoriile veniră cu doi secolii mai în urmă la începutul secolului al patrulea. Papa de la Roman Sylvestru fondă deja în anul 330 d. Chr. o școală de cîntăreți în Roma, pentru a înălța cultul prin cîntare er Ambrosiu, arhiepiscopul Milanului, promovă și cîntarea obștei, creînd o cîntare simplă la care putea participa întreaga obște. El împrumută de la Elinii patru scale — scala ionică, phrigică, lidică și mirolidică — după el papa Gregoriu cel mare (590—604) adause încă patru, care erau menite ca să formeze în calitatea lor de glasuri bisericesti „un contrast cu cîntările lumesci“. Cîntarea gregoriană se răspîndi cu iuțală în biserica apusenă, himnurile însă, din care-și avea fie-care canonul sînt sînt melodia sa fixă, nu se cîntau de obște, ci de corul cîntăreților. Cîntăreții înzestrînd melodia fixă — cantus firmus — cu fel de fel de împodobiri sînt figurii — cantus figuratus — și adoptînd prin discant adică prin cîntarea separată pe lîngă melodia fixă, încă o melodie variabilă, astfel încît la melodii mai animate se născă o întrecere de voci — fuga — fură întemeiătorii cîntăreți multitone sînt a armoniei. Hucbald un monac din ordinul benedictin la St. Amad în Flandra represintă deja (la începutul secolului al 10 lea) în un op al sînt despre intervaluri un început al principiilor de armonie. Cu încetul dar sigur se dezvoltară germanii, și în evul al cincisprezecelea găsim muzica vocală cea bisericesti la o perfecțiune, care era în

adevăr o cântare de cor. În Italia unde se găsesc cele mai frumoase, cele mai curate și cele mai sonore voci, și unde domniră nisce domnitori, care iubeau arta, care promovau cultura popórelor lor, musica bisericéscă cea clasică ajunse sub maestrul de capelă Palestrina la culmea ei; din Italia se răspândi prin Țerile de jos și Orlandodi Sasso fu un demn contimporan al marelui maestru. Germanii dabia în al opt-spredecelea secol produséră maestri mai renumiți: Sebastian Bach († 1750) și George Frederic Händel († 1759). Cele dintâiu opere fură compuse în Italia. Maestrii germani; ca Mozart, Gluck, Beethoven, Mendelssohn, Weber și alții aprofundară musica, ér Richard Wagner, voiesce să o ducă pe căi noue.

XXVI.

Lucrul prim și cel mai de frunte la musică este melodia, subsecuența tonurilor legată în o unitate frumoasă. În melodiă să desvóltă ideia musicală, să manifestă simțul. Harmonia însă întăresce această simțire, dându-i o amplitudine mai mare. Scóte cu putere din vr'un instrument cu corde un ton mai gros și vei auzi cum va răsuna și cele lalte tonuri mai superióre adică: octava, duodecina, octava duplă, terțina mare și cuinta. Așa dar harmonia există deja din fire: totuș însă melodia este adevérata vieță a simțirei, étă de ce este cântarea ținta perpetuă a fie-cărei musici; ea s'a născut din cântare și tinde mereu înapoi cătră cântare. Harmonia însă nu numai că întăresce simțirile, dar le și sporesce, le umbresce, provócă prin modulațiunii contraste și prin consonanțe și disonanțe aduce lumină și umbră în tablourile musicale.

Dar pentru ca tonurile melodiei și ale harmoniei să nu să pérđă unele în altele și să nu resune fără regulă una în tr'alta, să reguleză subsecuența lor prin ritmică. Precum se manifestă unitatea unui cuvânt prin înșirare de silabe scurte și lungi, din care tot de-a-una unul are tonul principal — precum tot asemenea unitatea unei fraze se recunósce prin tonul principal pus pe un cuvânt; astfel și în melodiă trebuie să intermită tonuri scurte și lungi, séu unde sunt lungimi egale trebuie să se reguleze prin tact și prin accent, astfel ca un ton să pară dependint de altul. O putem observa chiar la jocul copiilor, că nu scot numai tonuri într'o ordine óre care, dar tot o dată și mișcă corpul după tact, tocmai cum o fac și sélbaticii când cântă și jócă. Tactul este regula și ordinea, dar să nu domnéscă peste libertatea reprezentării séu să tindă a rectifica simțirea; așa precum se schimb simțirile tot așa trebuie să devią ritmul în una și aceeaș piesă când mai iute, când mai încet, trebuie să se concordeze cu caracterul viu al piesei musicale.

Mai este încă și dinamica, puterea tonului. Deja grăitorul, vorbind cu simțire moduleză vocea sa în diferite feluri, împreunăză în câte un cuvânt tótă puterea ér altele le pronunță încet și tot mai încet. Astfel este și puterea cu care,

cel care cântă, séu cel care face musică, produce tonurile sale, expresiunea fidelă a dispozițiunei sale interne, o manifestare a însăș vieței. Astfel pictorul face să resară o colóre, pe când pe alta o pune în umbră, el se folosesc de tonuri tari și slabe și produce tocmai prin această unitatea estetică; și scrisórea ar fi urită fără trăsuri mai fine și mai gróse, așa și tonul, mai cu sémă al cântărețului ar fi urit decât ar cânta fără modulațiune. Étă de ce produce fie-care instrument un efect cu atât mai mare asupra nóstră cu cât influințéază mai mult asupra sufletului nostru, cu cât cântă mai bine, și étă de ce tonurile vocii umane sunt cele mai frumoase, căci vieța sufletéscă zace în puterea tonului și în modulațiunea ei. Violina în această privință întrece mult pianul nostru.

Momentele schițate aici trebuie să coopereze, pentru ca piesa musicală să facă asupra-ne impresiunea unui frumos întreg; dar nu trebuie să aibă necurmat ponderanță egală, ci va prevala când un moment când cel lalt. În musica cea mai nouă harmonia a ajuns la o dominațiune mare și a inzestrat musica cu varietate, și cu splendóre; dar când trece peste măsura ei nu produce de cât un efect sensual. Dar de vom enuméra cât de exact pirghiile și resoriurile estetice care constituiesc efectul frumsetei musicale însuș acest efect va rămânea tot de-a-una un ce enigmatic, un ce mistic, care se póte numai simți, care însă nu se póte exprima cu cuvinte. Mai mult de cât ori-ce altă artă, musica se mișcă în domeniul simțimentelor, dispune numai de ton, care dispore iute în timp, care de și póte fi redus la nisce raporturi fixe de matematică a vibrațiunilor etc. totuș rămâne cu desăvérșire neexplicabil în privința resunetului profund ce și-l găsește în sufletul omului și cum póte să producă acolo bucurie și întristare, plăcere și dor, frică și gróză. Inse cu tóte că pe de o parte simțirile produse prin puterea tonurilor sunt un ce nehotărít, perdut în nemărginire, pe de altă parte prin inființarea lor totuș stau cu mult mai presus decât cuvântul mărginit și figura trupéscă, ele aduc sufletului sublimul, pe care nu-l póte depinge nici un penel, nu-l póte săpa nici o daltă, nu-l póte numi nici un graiu. Étă pentru ce musica cere o putere tot atât de mare a simțirei ca și a spiritului: fără spirit o piesă musicală nu ne va impresiona.

Acastă infinitate și nemărginire pentru cugetarea înțelegătoare trebuie să se respecteze. Caracterul principal se póte aréță prin cuvinte în general, dar nici o dată în special. Componistii greșesc în această privință, când voiesc să depingă bătălii, séu când voiesc să traducă în musică fie care frasă a textului unei opere séu unui cântec. Cu mult mai adénc, de cât multe melodii de opere, ne impresionéză cântecele poporale, care, cu una și aceeaș melodiă cântă tóte strofele, fiă ele triste séu voióse, dómóle séu pasionate, mișcate séu linișcíte; căci umbrirea diferitelor simțiri nu trebuie să o facă melodia, ci asta o face expresiunea. (Va urma.)

Căpriorul său vinovații nevinovații.

Comedie în 3 acte de August de Kotzebue

tradusă de

Arseniu Vlaicu.

PERSÓNELE:

Contele. Nanetta, camariera ei.
Contésa. Arêndașul Grașimel.
Baron Wolkenstein, fratele contesei (văduv). Gretta, soția lui.
Baronésa Freiling, sora contelui (têneră văduvă).

Scena se petrece la moșia contelui.

ACTUL I.

Peisagiu. Locuința arêndașului în fund. (Înainte de ridicarea cortinei se aude o pușcătură pe scenă.)

Scena 1.

Contele, Baronul.

Baronul. (E ocupat cu încărcarea unei puști.)

Contele. Ei! Ei! mon cher écuyer această pușcătură a fost o pușcătură de maestru, dar greșită.

Baronul. Scie Dumnezeu ce-o fi, că în viața mea numai la potârnică n'am putut nimeri.

Contele. Ingratule! N'ai lovit nici odată cu săgeța lui Amor nici o pasere din Paradis?

Baronul. Ba da, între care și o buhă.

Contele. Așa numesci érași pe iubita ta soție. Dar cine ți-a poruncit să pucă după buhe?

Baronul. Cine e înțelept și cumpetat când e amoresat? și care fată își va trăda natura și apucăturile sale de pisică, decât voiesce să placă cuiva?

Contele. Intr'adevăr. Tot colibrii, tot păseri din raiu, — până se prind în căsătorie.

Baronul. Rêposata mea încă a fost așa.

Contele. Însă frumoasă — foarte frumoasă — numai decât n'ar fi fost atât de negă, dar totuși foarte de suferit.

Baronul. La dracu! Ar fi fost în stare să dispute, că sórele nu e pe cer. De gospodărie nu era vorbă. Însă spre norocire muri tocmai când mă contraria, căci îi diceam să delăture florile cele multe din odaia ei de dormit. Ea însă duplică numărul rêvarelor. În fine la Rosali se încunună cu foi de arin.

Contele. Ea se inecă în profum de flori. Intr'adevăr o mórte poetică!

Baronul. Ce-ar fi putut profita la Rosali? Darul de a vorbi cu mai multe limbi. De acelea n'avea lipsă. Ea avea o singură limbă, dar se fi văduț ce fel?!!

Contele. Cine te aude batjocorind astfel, se nu mai credă că te pôte indupleca la o a doua căsătorie.

Baronul. Este ore vre-o esperință pe lume, care se ne facă mai înțelepti? nu veți în fie-care și repetându-se tot aceleași prostii? — Și pe lângă toate acestea gândul despre fericirea căsătoriei nu mă părăsește nici în vis. Cu toate că am suferit destule amărăciuni, totuși visez la o a doua căsătorie.

Contele. Nu te descuraja frate! Ai făcut foarte bine, de te-ai refugiat aici după anul de doliu. Noi avem aici o

rasă de fete escelente, la nici una nu-i lipsesc facultățile bune educației.

Baronul. Și pentru Dumnezeu fără prea multă minte! Eu iubesc mai mult o femeie simplă, de cât una, care ar avea darul de a scrie bibliotecii întregi.

Contele. Pe mâne am aranjat un bal, la care am invitat pe toate fetele și nevestele cele mai frumoase din depărtare de 3 miluri. Din ele poți să-ți alegi una, care-ți va plăce.

Baronul. (Clătănând din cap). Balurile sunt numai nisce reprezentațiuni în academia de artă a lui Amor.

Contele. Dacă din întemplantare nu se va afla nici una, care se te farmece cu privirile ei, atunci mai este și soru-mea, a cărei sosire o aștept din și în și, pe care intr'adevăr n'am văduț-o din copilărie, însă e descrisă de toți, cari o cunosc, de o femeie în puterea cuvântului. Și densa e văduvă de câțiva ani, și densa a călătorit preste spinii în primii ani ai căsătoriei, — ce bucurie ar da preste mine dacă ați avea ore-care aplecare unul cătră altul! decât ne-am putea înrudi de 2 părți! astfel ca eu să fiu fericit prin sora ta și tu să devii prin a mea. Despre aceia i-am făcut ore-care Post-scriptum în epistolele mele. —

Baronul. Cu aceia ai făcut foarte rău, căci tocmai amândoi seim, că întâlnirea noastră nu e ocazională, ar putea să ne depărteze unul de altul.

Contele. Greurușule!

Baronul. Nu frate. Tocmai ca să evit un astfel de cas am venit aici sub numele de écuyer. Soru-mea nevasta ta, se nu mă recunoscă, căci seiu cât de mult obicinuesc surorile a juca pe degete pe frații lor. Mi-a reușit. Emiliei, pe care n'am văduț-o de mult, încă dinaintea călătoriilor și espedițiunilor mele și și atunci numai de 2 ori, nici nu-i pôte trece prin minte, că este fratele său acela, care-i imblânșese acum armăsari și cei murgi și peștriți și care și-a luat asupra și vindecarea calului ei de călărie.

Contele. Cu toate acestea ea este foarte amicală față de tine.

Baronul. Tu însu-ți m'ai rugat să-i fac curte.

Contele. Da, căci credeam că se va mânia foc văduț că D-nul écuyer e atât de nerușinat. —

Baronul. Frate, nici o princesă nu se mânia de puterea atracțiunii sale.

Contele. Fără glumă începe să mă nelinșesească.

Baronul. Dóră nu cumva vei fi gelos de cumnatul tâu?

Contele. De ce nu? Emilia nu te ține de frate; așa dară dacă inimei —

Baronul. Nu te îngriji. Său îmi aleg mâne o soție, său mă duc de aici.

Contele. Însă nu te vei duce fără să fi vădut pe sora mea?

Baronul. Acésta nu ți-o pot promite. Dar trebuie totuș să mărturisesc, că ideia de a'mi fi destinată soru-ta mie mă contrariază și decă voi alege ingrabă una, o fac numai ca să mă retrag dinaintea ei. Voiesc să mă iau numai după inima mea.

Contele. Ți mai bine, după capul țieu, care scociorește tot felul de lucruri în inimă.

Baronul. Cum voiesci. Capul meu totuș are drept să presupună: Că baronul Wolkenstein ar putea fi ușor înșelat prin un amor artificial. Voi să-mi mulțămesc mie însu-mi o inimă; nimeni să nu mă cunoscă și eu nu voesc de loc să cunosc frumoșii ției óspeți, dacă sunt bogați sau săraei, nobili său țărani, până ce-ți voi șopti la ureche: »pe aceia am ales-o; acum numesce-mi-o.«

Contele. Dar decă ar fi o camerieră?

Baronul. Tot alăta.

Contele. Sau o țărancă neonestă?

Baronul. Mi-ar fi tot una.

Contele. Sau căsătorită?

Baronul. Acesta ar fi un lucru prost!

Contele. Atunci ai fi în stare să o despartți de bărbatul ei?

Baronul. Nicî o dată! Eu am principii, frate principii, la care țin strict!

Contele. (ridend.) Țeu? așa să fie óre?

Baronul. Tu ridî? Acésta ți-aș putea-o lua în nume de rău, nu trebuie să mă judeci după tine.

Contele. După mine?

Baronul. Da! Da! după tine. Socotesci că n'aș fi aflat, că pe lângă totă frumșetea soru-mi, nu rămâni nesimțitor la atracțiunile streine?

Contele. Eu?

Baronul. Că nu poți rezista nicî unei femei său fete frumoșe?

Contele. Clevetiri! Minciuni grozave! Nu frate și eu am principiile mele. Fete frumoșe? Dómnne feresce! și mai departe femei frumoșe — unde te gândești amice? eu sunt credincios Emiliei mele, nemărginit de credincios și nicî o damă nu să póte lăuda că —

Baronul. Să vorbesce mai puțin de dame, de cât de femeile frumoșe dintre supușii ției. Să ȓice, că ómenii nădquesc să le ascundă dinaintea ta.

Contele. Ean ascultă frate, acésta e o clevetire rușinosă. Tocmai legăturile căsătoriei mi sunt cele mai sacre datorii. Cum aș puté eu face una ca aceea?

Baronul. Ei asta mi causéză o plăcere pentru sora mea. Însă inoptéză, să mergem cătră casă: mi se pare că ne aflăm mai mult de o óră departe de castel.

Contele. Cam așa ceva.

Baronul. Și cerul ne amenință cu plóc.

Contele. Atunci pornesc înainte. Acésta potecă este mai scurtă.

Baronul. Da tu de ce rămâni înapoi?

Contele. Să dau în pripă un perdaf unui arendaș, care locuesce aci și să-l arunc la dracu din arénda.

Baronul. Dar de ce? Ce a făcut?

Contele. Ascultă frate comedie mi-a pușcat afurisitul aseră din grădină un căprior.

Baronul. Numai isprăvesce iute. Póte că mă ajungi. Dacă nu atunci folosesc momentul acesta spre a face o declarațiune de amor nevestei tale. (Să depărtéză)

Contele. (Strigând după ei) Numai nu o duce așa departe. — Un frate necunoscut e o persónă străină. Dacă odată inima Emiliei să va mișca, cine pote garanta, că la ocașiune nu va face altul asupra ei aceiași impresiune? (Ciocănesce la ușa arendașului) Ei! Arendașe! Aida de deschide ușa firea-i al dracului, fěrá spurcată!

Scena 2.

Contele, Aréndașul Grausimel.

Aréndașul. (La feréstra.) Cine bate? Ah bată-l lilieci! este d-nul conte!

Contele. Da spénduratule! Eu sunt.

Aréndașul. O adresare așa milostivă.

Contele. Vino numai jos ghiară de coroiu!

Aréndașul. Așa de glumeț așa de posnaș — nu potesci sus d-le conte!

Contele. E închisă ușa.

Aréndașul. Un stăpân așa de milostiv! înainte a unui astfel de om să deschid tóte ușile și tóte inimile.

Contele. Cruță pentru altă dată próstele tale lingușiri, vino jos mai iute.

Aréndașul. Cărceii d-nule conte — nu pot mișca piciórele de ei.

Contele. Dar la vėnat poți merge măi hoțomanule?

Aréndașul. Îmi vijee în urechi ca o vale.

Contele. Nerușinatule! Să-ți fac eu picióre? (Pune pușca la ochi). Să te pușca ca pe un dihor de pe pom?

Aréndașul. Stai! Stai! Eacă viu.

Contele. Mișelul are o consciință rea! Auđi cum vine de iute pe trepte jos cu tóte că a ȓis că are cărcei!

Aréndașul. (Să strécóră fricos). Prea plecată slugă. —

Contele. Tu ai îndrăznit să pușci eri în grădină un căprior.

Aréndașul. Eu! O Dómnne sfinte! Eu abia mă mișc de pe scaun.

Contele. Nu te-a prins vėnătorul meu și ți-a luat pușca?

Aréndașul (apart.) Veđi asta-i asta! (tare.) Nu domnule! Dómnne feresce! Cine scie pe cine-o fi sãmuit cu mine onorabilul Thomas. Era cam intunerec.

Contele. Ei și de unde scii că era intunerec?

Aréndașul. Adecă presupui.

Contele. Așa? Presupuni? (Scóte un gârbaciu din traistă.) Presupuni?

Aréndașul. Înălțimea ta, nu te osteni cu astfel de —

Contele (lovindu-l.) Stai să te fac să-ți aduci aminte mai ușor.

Aréndașul (uită cărceii și sare la o parte.) Mě rog de er-tare! vine de sine.

Contele. Uite colo, de ce ești așa de iute de picior acum?

Arêndașul. Bucuria de a vedea pe milostivul stăpân. —

Contele. Acum spune ce ai de spus mai iute s'eu te închid în temniță.

Arêndașul. Voiu mărturisi totul din fir în p'ăr. Atunci de sigur d-nul conte s'eu va convinge de nevinovăția mea. Considerați din totă întâmplarea curiosă că de câteva zile m'am căsătorit a treia oră.

Contele. Tu! La vârsta ta?

Arêndașul. Am o inimă, care e cu 50 ani mai tânără de cât testimoniul de botez.

Contele. E tinăra soția ta?

Arêndașul. E numai o băiețică încă.

Contele. Frumósă?

Arêndașul. Firesce. Dar e puțin cam răutăciosă. Ea scie s'eu și stăpânescă papucul și de acea trebuie s'eu i-l las ei. Ei apoi aveam o pușcă veche, care de 10 ani sta încărcată într'un colț — și eu nici nu sciam de ea — veni soția mea și dișe, că s'eu p'ote întâmpla vre-o nenorocire și im porunci s'eu o slobod. Luai pușca și-i detei drumul înaintea ușei.

Contele. Aci înaintea ușei tale?

Arêndașul. Da, îndură-te d-le conte.

Contele. Și glonțul a sburat în depărtare de o oră până în grădina mea?

Arêndașul. Da stăpâne. Este o pușcă excelentă.

Contele. Și nimeri tocmai căpriorul meu?

Arêndașul. P'ote din întâmplare.

Contele. Mișelule! Chiamă pe nevastă-ta!

Arêndașul. Pe nevasta mea?

Contele. Da! Da! Voiu s'eu ved dacă pot s'eu te ert.

Arêndașul. (apart.) Sluga plecată! (tare) Soția mea — onorate D-le nu e acasă — ea — stă la socru meu în vecinătate.

Contele. Așa? Sci ce? Poți s'eu o scutesci de a s'eu osteni până aci, căci te alung la dracu din arândă.

Arêndașul. Indurate stăpâne! D-le Conte!

Contele. Tac! Una s'eu nu mai fiă c'apoi ți-ai găsit beleaua cu mine! Dacă te mai allu mâne aci, atunci te alung cu toți căpăii de pe hotarele mele. M'eu înțelegi? (S'eu duce).

Scena 3.

Arêndasiul singur.

(S'eu scarpină în cap). Da! Pam înțeles bine. — Mânca-l-ăr toți lilieci! n'a vorbit d'or jidovesce. — O vai de mine! frumósă moșioră — o arândă potrivită — timpuri grele — unde s'eu m'eu duc? S'eu chem numai pe Gretta s'eu m'eu scotă din incurcă. E o femeie cu minte. — Și cine m'a îndemnat la afurisita de impușcătură? Fă! Gretthen!

Gretta. (înăuntru) Ce e?

Arêndașul. Vino odată jos!

Scena 4.

Arêndasiul, nevasta-sa.

Gretta. Ce vrei moșule Graușimel? Nu scii că coc turte? Sunt aprópe c'ópte. Inchipuesceți dacă vor veni óspeți mâne și turtele nu vor fi bune, ce vor gândi gospodăresele? m'aș rușina de m'orte.

Arêndașul. Ascultă Gretthen ar fi mai rău dacă ar veni mâne óspeți și nu ne-or mai găsi aici.

Gretta. Moșneag prost! Ce vrei s'eu dici cu asta?

Arêndașul. Tu ai invitat pe iubitele tale rudeni, voesci se le tratezi într'un mod mai înalt și credeai că fără v'eat ópetul nu va fi destul de nobil. —

Gretta. Așa este. Ci-că pentru ce te-am luat în căsătorie? Sunt destul de batjocorită. Tinăra și frumósă Gretthen dic ómenii s'a măritat după uritul și b'etrânul Graușimel. —

• Arêndașul. Și. Și. —

Gretta. Eu gândiam: batjocuriți numai! Las' s'eu fiu arêndașită și s'eu pot tracta, atunci de sigur veți schimba f'oea și dacă la óp'et veți avea un căprior întreg, atunci toți veți plesni de mânie.

Arêndașul. Așa și eu m'am dus după pofta ta pe însărate în grădina stăpânului și am impușcat căpriorul cel mai gras.

Gretta. Și ai fost așa de nebun de te-ai lăsat s'eu te prindă? Unde a rămas căpriorul, hai?

Arêndașul. S'eu-l ia dracu căprior! dacă aș fi sciut mai bine unde a rămas v'eatóru. Milostivul stăpân a fost tocmai acum aci și mi-a diș cu tot adinsul mișel și mi-a diș de tot prietinesce s'eu m'eu duc la dracu de aci; mâne va pune altul în arândă în locul meu.

Gretta. Și astfel de lucruri ai lăsat s'eu ți s'eu dică?

Arêndașul. Ce era s'eu fac; m'am stăpânit cu t'ote că eram destul de infuriat, însă milostivul stăpân purta o biciușcă a dracului în traistă.

Gretta. Piha! S'eu-ți fie rușine.

Arêndașul. Da, mi-a fost destul de rușine; însă obraz roșu tot e mai bine decât o spinare roșie.

Gretta. Nu puteai s'eu dici că căpriorul ți-a călcat și ți-a mâncat grăul din câmp?

Arêndașul. Ei d'apoi holdele de grău nu sunt în grădina stăpânului.

Gretta. Le-aș fi pus în lună numai s'eu scap!

Arêndașul. Da, decă aș fi omul din lună n'aș mai avea nici o grije.

Gretta. Ce voesci deci s'eu încep?

Arêndașul. La aceea răspunde tu! Cine m'a îndemnat s'eu fac contra principiilor mele?

Gretta. Principii? Hahaha!

Arêndașul. Da! Da! Totdeuna a fost principiul meu s'eu rămân un om onest, unde ar fi periculos s'eu fiu un mișel.

Gretta. Cap de știucă! Ómenii onești au cu mult mai puțin amici decât mișei. Ajută-te acum îți dic sau te părăsesc.

Arêndașul. Eată-te acum ispitorițe-o! M'a băgat în tină și acum m'eu lasă acolo. — Ascultă Gretthen eu aș șei un mijloc — dacă ai voi tu — dar nu — chiar de ai voi tu — eu nu vreau.

Gretta. S'eu aud măcar?

Arêndașul. Stăpânul s'eu uită bucuros după nevestele frumóse. Dacă frumósă Gretthen s'eu ar duc la castel și ar face o rugăciune, ce ar fi, căpriorul ar fi uitat.

Gretta. Hm! Totuși nu esci așa de prost cum te veți. S'eu nu fie vina mea. De dragul contelui m'eu duc încă astă sară la castel.

Arêndașul. Nu Gretthen.

Gretta. (Întorcându-se și izbucnind în lacrimi). Esci și rămâi un măgar.

Arêndașul. Da Gretthen. Cât oi trăi. (Ambii își întorce spatele și de câte ori Gretthen suspină face și hârhatul tot aceea).

Scena 5.

Precedentii, Baronésa Freiling, Naneta. (Imbrăcate hărătesce).

Baronésa. (Pășese adâncită în cugete).

Nanetta. (care-i urmărește strigă pe scenă). Poți deshăma și poți se-ți hrănesci cai și pre tine. Dar se nu spui nimeni la cine servești. Grațioasă stăpână voește să mergă pe jos până la castel. (Cătră Baronésa). Mă tem numai dómna. că toate precauțiunile vor fi zadarnice și puțin va ajuta mascarea. Nu trebuie să aibă cineva ochi ageri, ca să cunoască că nu suntem bărbați.

Baronésa. Așa crești tu?

Nanetta. Pentru ce se nu rămânem mai bine o podóbă a naturei?

Baronésa. Mi se pare, că mă port totuși foarte negenată.

Nanetta. Da ai putea în tot cazul să fi socotită de un bărbat înainte de 30 sên 40 ani; însă — unde sunt favoritele, mustățile cele mari? și înainte de toate unde e mândria, nepăsarea și increderea cu cari trebuie să pășescă tinerii? Domnia-ta nu seî nici cum să bagă mâna în păr, ca să-l țină în disordinea trebuincioasă.

Baronésa. Presupunând că vor crede că sunt o femeie totuși nu vor seî cine sunt. Fratele meu nu m'a vădut din copilărie.

Nanetta. Însă așteptă sosirea D-tale.

Baronésa. Să-mi reușescă numai să-l înșel ađi până voi u vedea pe destinatul ginere.

Nanetta. Voești să-l examinezi incognito?

Baronésa. Să-l examinez? La ce? Toți bărbații sémână până la un fir de păr unul cu altul și în căsătorie nu-l voi lua în nici un chip; numai odată să fac nebuniile.

Nanetta. Din contră Dómna, ceea ce se face numai odată e adesea o nebunie.

Baronésa. Însă mi-ar fi silă să-l refuz și de aceea să nu mă recunoscă.

Nanetta. Ei. Dacă într'adevăr ai fost decisă să-l iai în ris de ce n'ai rămas acasă și de ce n'ai declarat în scris voința D-tale? Era ore de lipsă să călătorești 20 mile și să aduci D-ta însăși corfa?

Baronésa. Dorința de a vedea pe fratele meu, să cunosc pe cumnata mea și apoi de ce se nu mărturisesc? — puțină curiozitate — să fac atâtea laude baronului de Wolkenstein. —

Nanetta. Dacă ești curiosă, atunci e în drept să spezeze. O adevărată indiferență nu e curiosă. Și de ce să te învelesc și înaintea junetei, frumsetei și bogăției în vëlul de vëduvă, numai pentru că repositul D-tale soț a fost nedemn de iubire?

Baronésa. Nu de aceea, ci fiind-că bărbații de pozițiunea mea în țările noastre nu mai valoroză nimic. Ei caută la lumina feței lui Hymen numai aur și onóre.

Nanetta. Atunci mi-aș lua un bărbat din clasa de mijloc.

Baronésa. Un cetățen de rând?

Nanetta. Numai să-și fi câștigat dela Cythere dreptul de cetățen.

Baronésa. Nici odată! Tu cunoști principiile mele.

Nanetta. Capul e bastionul, care trebuie să apere intrarea în inimă, însă ađi să ocolească bastioanele.

Baronésa. Dacă aș avea vre-o dată nefericirea să mă amarez de un țeran.

Nanetta. (ridând). Ar fi de speriat.

Baronésa. Destul. Să începem peregrinagiul.

Nanetta. Numai de n'am perde calea.

Baronésa. Uite colo șed nisce ómeni, cari ne vor putea conduce. Amice al cui e satul acesta?

Arêndașul. (încă plângând). Al contelui de Eberfeld.

Nanetta. Pe aci merge drumul la castel!

Gretta. (suspînând). Da.

Baronésa. Mai e departe până acolo?

Arêndașul. Un ceas.

Nanetta. Nu ne putem rătăci?

Gretta. Nu.

Baronésa. E acasă contele.

Arêndașul. Da.

Gretta. Ba.

Baronésa. N'a sosit încă cumnatul seu, baronul de Wolkenstein.

Arêndașul. Nu.

Nanetta. Însă totuși îl așteptă?

Gretta. Nu știu.

Baronésa. Ómeni buni de ce sunteți așa triști?

Arêndașul și Gretta. Ah!!

Nanetta. Cine sunteți?

Arêndașul. Eu sunt arêndașul Graușimel cu respect.

Gretta. Eu sunt arêndașita.

Baronésa. Ce vi s'a întâmplat? de sunteți așa necăjiți?

Arêndașul. Eu am impușcat un căprior. —

Gretta. Și domnul conte s'a infuriat —

Arêndașul. Și mi-a poruncit —

Gretta. Că mâne să ne ducem la dracu de aici. —

Baronésa. Și acesta nu s'ar putea delătura?

Gretta. Ba da, însă bărbatul meu e un măgar.

Arêndașul. Zeu dacă și sunt un măgar, sunt însă un măgar foarte înțelept.

Baronésa. (ridând). Cum se înțeleg eu acesta?

Arêndașul. D-nul Conte se uită bueros după femeile frumoșe și Gretta e frumoșă, asta o vede bine domnișorul.

Baronésa. Da acesta o vëd.

Arêndașul. Ergo dacă trimet pe nevasta mea la castel să spună vorbe bune — ba da va ajuta. —

Baronésa. Ei așa aș face și eu.

Arêndașul. Însă atunci și D-nul Conte va pune vorbe bune. —

Nanetta. Și acesta încă va ajuta?

Arêndașul. Pađa bună trece primejdia rea.

Gretta. Auđi-l ce măgar e.

Arêndașul. Da, însă un măgar, care are cinste în trup!

Gretta. (plângend.) Să necinstescă așa pe o femeie cinstită. —

Arêndașul. Grette nu fi așa posnașe! D-țeu te-a făcut femeia, asta nu e nici o batjocură. Natura desfrănată — nu e vina ta. Cugetă însă că ne rugăm contra satanei: și nu ne duce pre noi în ispită și eu, bărbatul tău, să te duc în ispită?

Baronésa. A vădut contele cândva pe nevasta D-tale?

Arêndașul. Ba nici n'au țărit-o în ochi; dar decă o ved-e odată — îl cunosc deja — atunci e și drept că —

Baronésa. (apart.) De frumoasă reputațiune să bucură fratele meu. (tare.) Ascultă amice, decă acesta e totă supărarea voastră, atunci pôte v-e voi ajuta.

Arêndașul. D-ta coconașule? Și cum așa?

Baronésa. (Incet cătră Nanetta.) Nanetto am o ocașiune fôrte bună. Tu ai drept hainele bărbătesci ar stîrni prepus. (tare.) Ce cugetați dacă mă voi îmbrăca în haine femeiesci? Aș fi frumos ca o femeia tineră?

Arêndașul. De tot potrivit. D-ta esci destul de neted pe sub nas și împrejurul barbei.

Baronésa. Ei acum scii c-e: dați-mi haine femeiesci, d-ta vino cu mine în castel, și că sunt nevasta d-tale și mă rog de ertare pentru d-ta.

Arêndașul. Hă! Hă! Hă! Dar decă d-nul conte te ar îndrăgi? Ai?

Baronésa. Voiu scii s-e-l țin în respect. •

Arêndașul. Da decă ar veni lucrul la o descoperire?

Baronésa. Fiți pe pace. Eu sunt un amic vechiu al contelui, în fine fac o glumă cu acesta. D-ta însă în ori-ce cas n'ai să perdi nimica.

Arêndașul. Ei, apoi ce gândesci Grette?

Gretta. Mie m-e tot una numai să rămănem în arêndă.

Baronésa (incet cătră Nanetta.) Sub masca acesta pot aștepta mai bine sosirea baronului și să necăjesc pe glumețul frate.

Nanetta. Dorința d-tale veche: Cu cât să face ceva cu mai multe aventuri cu atâta e mai bine.

Baronésa. Ei arêndașito îmbracă-mă iute în haine țărănesci.

Grette. Poftesc sus eu și împrumut tôte hainele de duminec.

Arêndașul. Halt! Stăi! mâncate-ar moliile! rămăi tu numai aicea, eu voesc să ajut pe coconașul să se îmbrace.

Baronésa. D-ta voesci să-mi ajuți să mă îmbrac?

Arêndașul. Firesce! Da ce credeai că o să te servescă nevasta?

Nanetta (ridend la o parte) Un nou prepus.

Baronésa. Nu-mi trebuie nici un serviciu. Dați-mi numai hainele.

Arêndașul. Cu atât mai bine (apart.) Atunci nu sunt silit să las pe celiălalt cioc de rață mai multă vreme singur cu nevastă mea. (Să duce cu Baronésa.)

Scena 6.

Gretta, Nanetta.

Nanetta. O, o, frumșico ai un bărbat fôrte gelos.

Gretta. Stăi numai că-l vindec eu!

Nanetta. Va fi prea târziu.

Gretta. Sunt numai de 3 zile soția lui.

Nanetta. Intr'adevăr? Și te-ai putut decide să iai pe acest unchiș uricios?

Grette. Domnule asta nu o înțelegi. Decă o fată la noi cu 25 ani nu are căiță în cap, atunci ômenii încep a vorbi de fătărăi bătrâni și asta sună la urechi așa de urit în cât ai lua și pe satana.

Nanetta. Și astfel ai luat și d-ta pe satana?

Gretta (uitându-se împrejur cu sfială.) Pe cel impelițat!

Nanetta. Ii mai lipsesc numai côrnel. Ean să vedem, n'aș putea s'o amăgesc (tare.) Ah! scumpă arêndașito și eu am principii, sunt fôrte virtuos. —

Gretta. Nu-mi lua în nume de rău, te veți pe ochi că esci viclen.

Nanetta. D-ta esci prea frumoasă. M'ai fermecat de la o rôtă. O de ce nu m'a adus sôrtea cu 3 zile mai curênd în satul acesta!

Gretta. Atunci ai fi putut juca la nunta mea.

Nanetta. Să joc? V'aș fi aprins mai bine casa pe capete!

Gretta. Dômne feresce de primejde! Da ce ț-am făcut de ai voi să mă faci scrum?

Nanetta. Pe d-ta te-aș fi luat în brațe și te-aș fi scos afară. Pe d-ta te-aș fi scăpat.

Gretta. Tăcere! Vine bărbatu-meu.

Scena 7.

Precedentii, Arêndașul.

Arêndașul. (Ascultă la ușe.)

Nanetta. (Schimbând tonul.) Aveți și vre-un popă în sat?

Gretta. Da cum să nu! Și încă unul gogi-gogea — ... el pörtă perucă neșă.

Nanetta. Perucă neșă? Acum v-ed că domnesce virtute adevărată în satul d-vostră. Ah! în zilele nôtrec cele rele care are D-țeu bucuria de a vedea o perucă neșă; însă îndată m'am cugetat când am vădut pe respectabilul d-tale soț că. —

Gretta. Pe Grașimel?

Nanetta. Aceste increșituri, această serioșitate onorabilă — esci intr'adevăr fôrte fericită arêndașito; mă prind că bărbatul d-tale e după preot cel mai cinstit om din sat.

Gretta. Intr'adevăr merită tótă lauda și nici n'ar fi așa rău, dacă s'ar putea scăpa numai de prepunere. —

Nanetta. Ei de aceea trebuie încă să te bucuri: asta e un semn de iubire.

Arêndașul. (ivindu-s-e) Auți Grette! nu ț-am spus eu asta de sute de ori?

Gretta. Mi să pare, că ne-a auđit.

Arêndașul. De sigur! vorbele tale din urmă le-am auđit.

Nanetta. Și dacă un om înțelept ca d-lu Grașimel aude numai câteva cuvinte, scie destul.

Arêndașul. Da! Da am fost în lume de cătăva vreme; am esperințe.

Nanetta. S-e-ți dee D-țeu o viață lungă!

Arêndașul. (cu gravitate.) Fôrte frumos mulțămim!

Nanetta. Ômenii ca d-ta nici n'ar trebui să mai móră.

Gretta. (apart). Tocmai asta mi-ar mai fi de lipsă.

Arêndașul. Hm! Hm! Intr'adevăr ești un tînăr cu minte. De unde veniți?

Nanetta. Venim tocmai de la Trudelfingen.

Arêndașul. Truder... Trudelfinger? Este de parte de aici pînă la Trudersingen?

Nanetta. Fôrte departe. E o țară unde cresc cartofii pe pomî.

Arêndașul. Mânca-i-ar pureci! Atunci nu mai trebuie săpați. Trebuie să fie acolo o țară minunată.

Scena 8,

Baronésa ca tieranca, Precedentii.

Baronésa. Aicea sunt; iată-mă gata. Ce credeți sunt frumósă ca o femeică?

Arêndașul. Pe viața mea! Ca și când ai fi purtat tótă viața rochie.

Gretta. Zău te pari așa de femeiesce, încât o femeică onestă nici n'ar fi în stare să se tēmă.

Arêndașul. Dar feresce-te numai tu!

Baronésa. Acuma d-le Grașimel aida cu mine la castel.

Arêndașul. Trebuie să vii și eu?

Baronésa. Firesce!

Arêndașul. (aretând spre Nanetta) Da asta unde rămâne pînă atunci?

Baronésa. La femeia d-tale.

Arêndașul. Sluga d-lui! Asta n'o fi.

Baronésa. Dór nu vei fi gelos și de acest tînăr onest?

Arêndașul. Să limbuțeze pôte intr'adevăr destul de onest dar ochii cei vicleni.

Baronésa. Îți jur el e pentru tóte femeile rece ca și o bróscă!

Arêndașul. Dracul să se încrédă în astfel de bróscă. Nu, nu! paza bună trece primejdia rea.

Gretta. Eacătă-l iarăși cu prostul sêu proverb!

Baronésa. Tréba d-tale! Dacă vrei să ești din arênda — singur nu mă duc. Hainele îndată sunt schimbate. (Voesce să se ducă în casă).

Arêndașul. Na! na! Numai nu fi așa uricios — (Cătră Gretta) Să cutez? Cum? Ce?

Gretta. Pot și eu veni cu d-vóstră.

Arêndașul. Nu! nu! Asta ar fi și mai rău. Inșă (cătră Nanetta) cum gîndesci să-ți petreci timpul pînă ne vom întórce cocóne?

Nanetta. Vom culege cu soția d-tale fragi din pădurice.

Arêndașul. Să culegi fragi? în pădurice? nu cocónașule! aici nu cresc fragi. Să te pui binișor sub pomul ășta și să ascuți cum cîntă păuni. Vrei! soția mea pînă atunci va cóce turtă. Sêu mai bine — să măsur la fie-care 5 cofe de mazăre să le numerați pîn' oi veni îndărăt.

Baronésa. Piha! Să-ți fie rușine sgărță bētrână! Aida odată? Aida! Credința femeiei se întărește mai bine prin încredere (El trage după sine.)

Arêndașul. (urmărind fără voce) Domnul pôte să facă cu soția sa cum voesce înșă eu ție tot dēuna: pađa bună trece primejdia rea (Să duce.)

Scena 9.

Gretta și Naneta.

Nanetta. Vii să călăm fragi?

Gretta. Nu-i trebuie bētrânului.

Nanetta. Fie. Buđele d-tale sunt roșii ca și fragile. —

Gretta. Mi le-am mușcat pîn' sau inroșit de mânie.

Nanetta. Dă-mi o sărutare și atunci sigur vor rămănea roșii.

Gretta. Pst! Ne pôte vedea încă bărbatul-meu.

Nanetta. Da decă nu ne-o mai putea vedea, cum?

Gretta. El imi este o bróscă adevărată.

Nanetta. Cine e tînăr, trebuie să iubescă: cine iubesc, trebuie să sărute. (Voesce să o sărute.)

Gretta. (Infiorindu-se.) Pe strada publică! Nu-ți e rușine — acum trebuie să coc turtă. Dacă plouă poți veni înlăuntru. Inșă ai de grije, că te bag în puțină cu făină. (Ea respinge pe Nanetta, să îndreptă cătră casă, se uită încă odată imprejur, după aceea deodată spre cer, prefăcându-se că a picurat-o pe frunte.) Intr'adevăr a început deja să plouă. (Să duce.)

Nanetta. Cochetărie să află și sub coperișele de pae. Sērmană femeică! Aparința inșală!

(Cortina cade.)

(Va urma.)

Leul și vênarea lui.

(Prelucrare din germăna.)

Leul e cel mai însemnat între animalele răpitoare. Mărimă, tăria, căutătura și pozițiunea lui cea maiestósă, i-au dat cu drept cuvânt nume de împăratul animalelor. Lungimea lui este cam de 2 m. și jumătate ér înălțimea cam de 1 m. și 26 cm. Colórea leului este gălbue închisă. Códa leului e mai lungă ca 1 metru și jumătate. Sare în depărtare de câte 10 m. și mai bine. Patria leului sunt țările cele mai călduróse ale lumii vechi, mai ales ale Africei. Leul își pândescă prada ca și pisica sórecele și o apucă cu o singură répedire, ér decă nu-i succede a o prinde, nu mai cêrcă a doua óră. Cu códa sa cea puternică aruncă pe omul la pămînt, tărăsecă boi, cai,

și alte animale mari cu o ușuritate nespúsă. Intălmind pe om nearmat nu-i face nimica, se uită puțin la el, apoi plécă; din contră decă e inarmat, sêu decă voesce a-l ataca, atunci sare cu furie asupra lui și-l omórá la moment.

Andersohn, care a călătorit mult timp prin Africa ne istorisescă despre o vânătoare de lei astfel: Andersohn împreună cu mai mulți Africanii (consoii ai sêi) intraseră într'o pădure mare, unde după cât-va timp dedură de culcușul unui leu. Leul era acasă. După o cercetare de câte-va minute a locușului din jurul culcușului, leul se furișă din culcuș fără se fie observat și se depărtă așa de iute, încât vênătorul când puse pușca

la ochi, leul era departe. Căpătând un glonț la moment se reintorce și sare cu o turbare inforătoare asupra inamicului. Andersohn își îndată un pumnal în mână, și se puse într'un genunche pe pământ așteptând atacul leului, căci nu voia să pusce, de ore-ce capul leului era ascuns în iarbă și astfel se temea, că nu-l va nimeri. După un interval scurt leul făcu o săritură asupra inamicului, dar nu se scie, ori că n'a măsurat bine distanța, sau că n'a vădut bine din iarbă pe vânător, destul că sare cu câți-va pași dincolo de el. Andersohn se sucsece repede și-i dă a doua pușcătură, după care leul tot mai face o încercare de atac, dar slăbindu-i puterea, fu silit să se retragă și astfel se târi cum putu în pădure, unde și muri curând, ér vânătorul scăpă nevătămat.

Livingstone, care încă a făcut multe excursiuni științifice prin Africa, ne istorisece despre o altă vânătoare de lei. Un sat în Bacallas era foarte cercetat de lei. Aceștia năvăleau în turmele de vite nu numai noaptea, ci și peste zi. O astfel de năvălire și pradă nu se mai pomenise. Omenii în cele din urmă credeau că sunt vrăjitoare, sau că vre un inamic în adins le-a trimis acest necaz pe cap. În urmă multe nenorociri cauzate de acești óspeți neplăcuți indemnă pe locuitorii de a face vânătoare, la care luă parte și Livingstone. Dar nu trebuia să mērgă mult și-și dedură de făcătorii lor de rele pe o colină acoperită cu arbuști. Africanii mei încungitură iute colina de toate părțile și apoi porniră în sus, dar lei scăpară toți fără să fie vre-unul nici măcar puțin rănit. Întreprinderea asta fuse dară fără efect. Și vânătorii plecară îndărăt spre casele lor, când de odată Livingstone zărește la pōlele colinei un leu ascuns după o tufă. Din o depărtare cam de vr'o 30 de pași Livingstone slobođe pușca sa cu două focuri prin aceea tufă în leu, îndată după pușcătură vede pe leu că se încrunță cu mânie la el și-și ridică coda. Livingstone ocupat cu încărcarea pușcii de a doua oră perde pe leu din vedere, deodată însă un răcnet al ómenilor ce se aflau cu el, îl făcu să se uite în jur, când de odată vede pe leu năvălind cu furie asupra lui. Nici o mișcare nu putu face bietul Livingstone și leul sări asupra lui, i-lu trântesc iute la pământ turbat de mânie îi dă una cu laba cea puternică și apoi începe a morăi la urechea jertfei sale. — Livingstone de frică ce era cuprins, nu simțea nici o durere. Șciindu-se în dōga mortii Livingstone făcu ultima încercare, să se învêrtescă și să se scape cumva de ghiarele care erau înfipte în cefă, atunci vede pe leu drept în față, însă acesta era îndreptat cu vederea

asupra unui consoț a lui Livingstone, care din depărtare de vr'o 15 pași îndreptase pușca asupra lui. Îndată leul lasă prada, ce o avea în ghiare și se repede asupra aceluia, care țintise asupra lui, îl prăvălesce iute jos și-l mușcă de picior, ér pe altul care voia să-l înțepe cu sulița l trântesc cu coda la pământ. Dar glonțele primite până aci începură a-și implini efectul lor, puterile i se slăbiră de tot și curând cade mort la pământ, Livingstone deși réu rănit scăpă de mōrte și după puțin timp se vindecă cum se cade.

Tot un astfel de leu aduse și în viața lui Euming o episodă foarte tristă și inforătoare. Inoptând acesta cu mai mulți Africanii la țermurele riului Limpopo aproape de un sat al Bacalahanilor fu spăriat prin urletul unui leu. Nici nu putu să se uite bine în jurul său și leul și apucase pe un soț, care se afla la foc de cefă și-l târa în fuga mare fără să se mai uite îndărăt. Un alt consoț mai îndrăzneț se îndreptă cu pușca și c'un tăciune în mână după el, dar îndadar că nu-l mai putu ajunge. Diminēța găsiră pe om mâncaț de jumătate, ér pe leu mort lângă culcușul său.

Leii umblă mai cu sēmă insoții câte 5—6 sau și mai mulți. Dēcă ved vre-un consoț mort părăsesc cu totu ținutul acela. Ei venedă zebre, antilope, girafe, etc. De elefanți, de bivoli și de rinocerii însă se teme și numai când sunt în societate cu mulți cutedă a-i ataca.

Osvel și Bardon ne spun despre o luptă de 3 lei c'un bivol. Ei adecă, pușcaseră lângă riul Limpopo un bivol și alergau după el, ca să vadă unde se opresce, când dodată trei lei se repediră asupra lui și se puseră în spatele lui, bivolul nu se putu apăra, fiind-că-i slăbise puterea prin efectul glonțelor ce le primise și astfel cade la pământ. Nici nu începuseră bine leii cei flămēnđi a rupe din bivol și vânătorii, cari se puseră în ascuns în o distanță nu așa mare de ei, începură a slobođi pușcele în ei. Unul dintre lei căđu mort peste bivol, unul fugi, ér al treilea și ridică numai capul și privesce în toate părțile dar nevēdēnd pe nimeni, începe ér a rupe și a mânca. O clipă numai și cade și acesta mort peste celălalt. Vânătorii aveau acum 2 lei și un bivol.

Leul în ținele ținuturii vine mai cu sēmă noaptea și de multe-ori și ziua prin sate, prin grădini și ia pōme, fură capre, oi, ba chiar și copii. În locuri pustii leul, dēcă îmbătrānesc se nutrește și cu șōreci și negāsind nici de aceștia se hrānesc numai cu iarbă.

I. Dariu.

V A R I E T Ă Ţ Î.

Comōra misterioasă.

I.

Sunase órele cincii în salonul de la Buisnière în Dauphiné, depărtat ca vr'o douăzeci de milii de Grenoble.

Era primăveră: neaua acoperea încă vērfulurile Alpilor, valea era verde, umbrōsă și preserată cu flori, aerul lin, cerul albastru. Ultimele rađe ale sōrelui asfintind aruncase o față purpurie pe perdelele pālite din salon și se jucau prin rarii zuluți cei albi ai marchisului, care se pusese în pat de care-l lega reumatismul.

Marchisul era un moșneag de șeptedeci și doi de ani cu o privire limpede, inteligentă, une-ori secantă. Un suris franc dar tot o dată puțin batjocoritor îi stringea obicinuul buzele:

care-ori și exprima cugetele sale pe deplin. Era lipsit de momentele de posomorire, care însoțesc de obicei bătrānețele.

Marchisul un vechiu colonel de husari, trăia de la anul 1820 în castelul său de la Buisnière și trăia din venituri modeste, care nu-i permiteau tot de-a una de a astupa crepăturile de zid pe turnulețele sale feudale. Sē insurase tārđin și era deja vėduv. Unicul său moștenitor era un fiu de douăzeci și trei de ani, care se numea Maxim și care se depărtase deja de la vatra pārintescă. Marchisul ședea peste tot anul în castelul său și nu venia alt nimen la el, de cāt vechiul său amic, notariul Bertaud, care era aproape de o sēmă cu el, vecinul său și vėduv ca și el.

Bertaud avea o fică de șeseprecede până la șeptespredece ani, bălăia ca o nemțioică, și cu ochii negri scipitorii ca o Provençală. Bertha era atât de dragălașă, încât bunul notar resimțea adese-orî părere de rău, că au trecut timpurile în care regiul luau de soție păstorite și că n'au apucat cel puțin un timp unde să fi luat fete de notar.

Tocmai în această zi cătră cinci ore marchisul era singur în salon pe pat și tocmai gătase cu implicuirea unei foi late de hârtie, pe care puse o adresă mare neregulată, când se anunță Domnul Bertaud.

Domnul Bertaud era precum am spus, apröpe de o sémă cu marchisul; avea șesedeci și opt de ani, era mic de stat, și cam gras, vioiu, pripit, care se arunca sprinten pe glöba sa și scia să facă câte o dată câte-o glumă bună. Era notar cum fusese și tată-sëu și antecedentii sei, avea un venit de trei mii de franci, o căsuță albă inconjurată de arbori, ca doue impuscături departe de castel, doi câni de vênătore bine dresați, o vișöră, unde se făcea un vin bunișor și o guvernantă bătrênă, care iubea pe Bertha și avea grije de ea, ca de ochii sëi.

Marchisul îi întinse mâna cu cuvintele: „Vii de vreme dragul meu amic; cu atât mai bine, vom putea vorbi împreună înaintea mesei, căci a să prândesci la mine, nu-i așa?”

»Esci pré bun Domnule marchis, replică notariul cu înțimitate respectuösă.

»Nu simțesci și D-ta dragă Bertaud« continua bătrênul gentilom, »că dragostea cătră pământul strămoșesc crește în aceiaș măsură, în care ne apropiăm de terminul fatal, unde trebuie să ni luăm ziua bună de la lume?»

»Sunt tot de părerea D-tale, D-le marchis. Mai nainte nu am privit nici o dată cu atâta admirațiune la dealurile nöstre verđi și la văile nöstre frumoșe. Clopotnița de la Buissière imi pare cea mai frumoșă din lume, și castelul D-tale cea mai măretă reședință senorială«.

»Să vede că ai cetit multe romanuri, dar nui vorba de acésta, aș voi să-ți vorbesc de afaceri serioșe. Bertaud iubite amice, esci notariul meu, precum tata D-tale a fost notariul tatălui meu. De trei sute de ani familiile nöstre sunt legate cu legături de amicitie și de vecinătate.

„Domnule marchis“, observă notariul cu respect..,

„Ho, scumpul meu“, continua gentilomul, „astăđi scriem 1849, ne vom considera ca nisce amici vechi, ne vom ocupa mai puțin cu trecutul, dar atât mai mult cu viitorul. Ai o fată, Bertaud.

Notariul tremurá.

„O copilă dragălașe, frate, frumoșă și castă ca un ánger, bucuria bătrênętelor D-tale, providența seracilor, fala satului nostru. La dracu“, urmá marchisul cu francheță soldățescă, „amice am un plan în cap!“.

Notariul îl privi cu acceptare.

„Voiesc să o fac“ incheiá el „marchisă de Buissière“. Notariul sări în sus de pe scaunul sëu; credea că viședă, un vis ca acesta nu se urcase în capul nici unuia dintre predesorii sëi.

Marchisul continuá incetinel și cu vocea emoționată: „Am trăit mult timp în un oraș mare, pe care D-ta spre fericire o cunoscí numai pe nume, este ca minotaurul din antichitate: ni furá copii, când se fac de douđeci de ani. Trei ani se fac acum, de când a plecat fiu-meu Maxim... și d'atunci nu s'a mai întors. Plăcerile șgomotöse și sêrbările nopturne din Paris amăgesc junimea mai mult de cât linisceea misterioșă a văilor nöstre, de cât ceriul nostru albastru și de cât serile nöstre pline de reverii dulci și de profumuri delicioșe. Moșnegilor li place linisceea și pusiția, junętea dorește șgomotul vijelos al lumii. Eu, iubite amice, m'am chibzuit, a scäpa pe Maxim de viața parisiană, al readuce aici și a-i prepara pre lângă noi, sëu cel puțin pre lângă D-ta — căci eu simțesc apropierea morți — o vietă liniscită, ferită de patimi și fur-

tuni. La plecarea sa Bertha nu era de cât o copilă; la întörcerea sa va găsi intr'ensa o fată grațioșă, precum n'a vëđut la Paris. Decă Maxim ar petrece șese luni în Buissière și ar vedea în tóte zilele pe Bertha, s'ar amoreza de bună sémă de dënșă, ar peți-o și nu s'ar mai gândi de a ne päräsi. Dar aflá bătrênule, Maxim nu va veni; numai un ce extraordinar va fi în stare a-l smulge din gura minotaurului Paris. Scii, iubite amice, ce voiesc să đic....

Notariul luá cu adêncă emoțiune mânilé marchisului și le strinse cu căldură.

„Amice“ đise gentilomul mai de parte „numér șeptedeci și doi de ani, cinci șpredece rane și am avut un atac de dambla, simțesc că mörtea să apropie și sciu că nu voi trăi până la tómnă. Peste o lună voi scrie lui Maxim, el va mai zăbovi încă o lună și va veni tocmai bine la resuflarea mea cea de pe urmă. Etă testamentul meu; este un secret în el; conțez pe puterea lui, pentru a reține aici pe Maxim după mörtea mea și pentru ai da timp ca să vëđă și să iubiască pe Bertha.

În momentul când marchisul întinse testamentul notariului intrá Bertha și oferí celor doi moșnegi fruntea ei spre sărutare.

Domnul de Buissière, pe care-l päräsisese emoțiunea pentru a da loc unui suris spiritual, voios, đise:

»Haideți la mesă. Vênătorul meu a vênat astăđi un căprior, din care să mâncăm cu poftă. Dragă Berta, dá-mi brațul têu«.

II.

D. Bertaud cătră Maxim de la Buissière.

»Acésta epistolă, iubite Maxime, ți se va preda de viconte de Tercy, compatriotul nostru, pe care l'am însărcinat, a te prepara la lovitura grozavă, care ni-a nimerit. Tata D-tale, iubite amice, a murit erí în brațele nöstre. Era pe timpul secerișului, ziua fusese căldă de te ineca. D. marchis voia să fiá dus în scaunul sëu la câmp și se întorsese förte descurăgiat. Fiá mea și cu mine prândirăm în castel; eră vesel la mesă și vorbi de repêțite-orí cu noi; apoi dori a respira vântul de séră, aerul prospët îmbărbățitor al delurilor nöstre, care de obicei succede după o zi căldă. Împlinirăm dorința. Scaunul sëu fu împins pe terasă cu vederea asupra grădinei de póme. De o dată își puse mâna pe frunte și đise cu o voce plină de durere cătră noi: »Cred că mor“ se páli în acelaș moment și scöse un strigăt. Bertha sări la el, veniră și doi servitori. Îl luarăm în brațele nöstre, prea târđiu.... Muri cu un zîmbet pe buze și șoptind numele D-tale.

Vină, iubite Maxime, interesele D-tale o cer. M'am însărcinat de-o-cam dată cu supraveghierea moșilor și cu administrarea averii D-tale; te așcept în calitatea mea indoită ca notar și ca amic, pentru ca să-ți dau sémă.

Alăturez epistolei mele testamentul scumpului repausat.

În testamentul marchisului se găsi următorul pasagiu.

„Îț las, iubite, numai un venit de doue șpredece mii de franci. Este puțin, mai nu-i de ajuns, pentru ca să-ți susții cu demnitate numele têu în Paris și pentru a ocupa acolo o pozițiune; dar trebuie să-ți încredințez un secret, care póte să transforme pozițiunea ta modestă în o sörte strălucită. Tată-meu pe timpul primei revoluțiunii fu silit să emigreze și noi eram förte avuți pe acel timp. Îngropă în castel o sumă considerabilă de aur, argint și vase de argint de o valöre nemăsurată și giuacurile familiei. Tată-meu muri în anul 1796, ducênd cu sine secretul locului unde ascunsese avuțiile, dar sunt convins că nu s'a descoperit încă comóra sa, și că cu paciência și căutându-se cu îngrijire va trebui să se găsească. Eram prea bătrên pentru a mă ocupa cu aceste cercetări; dar îți las în moștenire acest secret, ca să te folosești de el după mörtea mea“.

III.

Maxim sosi în o séră de August la Buissière. Ploua; fulgerul descria nisce arabesce fantastice, îngrozitöre pe vêrfurile Alpilor, ceriul era negru, sălile cele marf din castel po-

somorite și triste. Când se dete jos in curte din carul de poșce, Maxim vădu dinaintea sa pe servitorii tată-său îmbrăcați in negru și așezați in tăcere in un șir; D. Bertaud era in fruntea lor. Deschise brațele sale cătră june, care se aruncă plângend in ele, apoi il conduse in odaia unde murise marchisul. Durerea lui Maxim era mare, se inchise in odaia mortuară, unde voi sē rămână singur.

Maxim era de douăzeci și trei de ani, dar Parisul il îmbetrânise fără vreme: grijii prea timpurie îi încrețiseră fruntea, patimi furtunose, patimi precum le găsesci numai pe solul dur și ferbinte al acestui oraș mare, îi secaseră inima; un amor fatal, care germenesce câte o dată in un suflet nobil și încă nestruciat, il subjugase pōte când îi sosi scirea despre mōrtea marchisului. Sē lăsăm însă acesta necercetat.

Maxim dīse a doua și cătră Bertaud:

»Creș in existința acestei comori?»

Maxim respiră adēnc și șopti un nume, care nu ajunse la urechile notariului. Era pōte numele idolului, căruia voia sē jertfēsă dinainte și din nou aurul și vasele de argint ale strămoșilor sēi.

»Dar« dīse Bertaud cătră el »castelul Buissière este fōrte vast și-ți va trebui mult timp până sē găsesci comōra.«

»Ah« dīse Maxim agitat, »nu-i nimic.«

»Ai un venit de două spre-șce miș de franci.«

»Sciu prea bine.«

»In pământuri, bine inteles.«

Maxim căduse pe gânduri și nu-l asculta.

»In câmpuri, păduri și livești,« continuă notariul.

Maxim tăcu încă și acum.

»Represintă o valōre de 400,000 de franci, o avere mare pentru părțile nōstre.«

»Așa« dīse Maxim.

»Și in locul d-tale... Bertaud se opri.

»Ei bine?» intrebă Maxim.

»Deu« dīse notarul, »nu m'ăș ingriji de comōră.«

»Ai nebunit,« borborosi Maxim.

»Eu« continuă Bertaud, »ăș trăi liniscit ca părinții mei, m'ăș duce tōmna la vênătōre șiăș ascepta până ceăș afla o eredă după planul meu.«

Maxim dete din umăr și nu respunse nimic. Apoi incepu cu asprime:

»Tată-meu n'a lāsāt nicī o arătāre mai de aprōpe despre locul comōrei.«

»Nu.«

»Nu-și da nimic cu părerea...«

»Nimic...«

»O« dīse Maxim, »voi întōrce castelul cu fundul in sus, nu voi lāsā nicī o pētră una pe alta.«

»Ce, voiesci să devii bogat cu orī ce preș?»

»Da« dīse Maxim cu vocea posomorită, »fericirea vieții mele depinde de la bogăție.

»Sēmāne fiule« oftă notariul cu compătimire, strinse mâna lui Maxim și dīse cătră el: »Bine, ia-ți aci locuință, și pune-te de caută. Și fiind-că un om, care caută o comōră, nu sē pōte gândi la alt nimic, voi urma cu purtarea treburilor d-tale, voi urma cu administrarea averei d-tale, pe scurt voi urma a fi notariul d-tale. După cât sciu, d-ta mai ai să plătesci câte-va datorii; le voi plăti și voi cărmui corabia d-tale așa de bine, încāt, până sē nu trecă doi ani, va pluti érăș bine. Intru aceia, iubite Maxime sē vii la dejun și la prānș pe tōtă ziua la noi. Nu-ți trebue de cât șce minute mergēnd prin parc. Durerea-ți va fi mai puțin aspră, decum ar fi, decā ar trebui sē trăiesci singur in această mare locuință, unde nu mai sunt aceia, pe care i-ai iubit.«

IV.

Din această și incepu o vieță de tot schimbată pentru Maxim. Sē vedea speriat că pe lingă durerea sa de fiu

il mai consumă încă o durere și mai arđētōre. Junele is păstră secretul neclintit și totuș, amicul vechiu al tată-său, găci că Maxim lāsase in dosul sēu una din acele prăpăstii in care tinerețele is aruncă atât de lesne inima, ilusiunile și speranțele lor.

A doua și după sosirea sa Maxim alergă in castel din pivniță până 'n pod, scotoroci galeriile intunecate, dulapurile afundate, lățile rōse de vermī. Incercă murī cu pumnul, visită, cu facla in mână bolțile, lărā a găsi cea mai slabă urmă sēu cel mai mic semn.

Sēra se dusē la mănecare in casa cea albă a notariului.

Decā ar fi fost mai puțin preocupat ar fi admirat frumșeța Bertei: așa însă dabia luā in sēmā pe tinera fetiță. Ea cu tōte acestea era plină de atēțiune și de prevenire cătră el, precāt pōte fi o ființă femeiescā. Tata și fiica păreau a se înțelege unanim pentru a turna balsam pe ranele misterioșe ale tēnērului marchis, care stetea singur și fără părioți, și pentru a-i inlocui vieța de familie. In ziua care urmă Maxim reincepu érăș cercările sale, însă érăș in șadar: Trecu altă și și merse mai posomorit și mai ingrijat de cât in sēra precedentă, la cășuța unde fu asceptat de notar și de fiā-sa.

»Iubite Maxime«, dīse notariul cătră el, »ți-am dīs mai adininēorea: decā nu esci cu deosebire favorisat de intēmplare nu găsesci intrun castel atât de mare, precum este la Buissière, o comōră intr'o singură și! Aibi pățiență, cu timpul se ajunge tot de-a-una ținta.

Aceste cuvinte împăcară mânia inecatā a lui Maxim; el petrecu sēra in un foșor din grădina cășuței ședēnd lingă notar, și contēmplă, fără expresă voia, frumșeța serioșă și maiestuōsă a țerei și respiră cu plăcere aerul curat, care mângăiā atât de bine inimile rānite.

Berta sē pusese la pian in odaia ei, care era aprōpe. și sonurile serioșe și melancolice unui cāntec germān sunau limpede, apriat, dulce visānd in urechile lui Maxim, cu care vorbea Bertaud despre calitățile tată-său și despre iubirea, ce avurā locuitorii dela Buissière cătră dēnsul.

Patimile și durerile secrete unui june, fiā ele cât de furtunose, fiā domnia lor asupra lui cât de despotică, totuș amuțesc câte o dată, când o voce plăcută șoptesce inimei sale mângăierea dulce a harmoniei și lauda amantei.

Maxim uita pentru câteva ore de Paris și de cele ce lāsase acolo, uită și de comōra, pe care voia să-o descopere cu orī ce preș și să-o ducă acolo. Bertaud și fiā-sa il conduseră cătră șce ore până la castelul la Buissière.

Nōptea era luminōsă și instelatā, dumbravele erau liniscite, cānle solitare, nu sē aușia alt șgomot, de cât cāntarea monotonă a greurușilor din câmpul secerat, și tocmai se stinse cea din urmă lumină din sat. Maxim ducea pe Berta de braț, ea vorbea cu el, vocea ei era melodiōsă. I spunea de musică, apoi de pictură. Berta desemna și făcea și acuarile. concepa cu măestrie natura. In scurt, educațiunea ei era perfectă, vorbea cu plăcere despre literatură și despre poesiā: citise pe Lamartine, pe Byron, Shakespeare și venera pe aceste spirite distinse.

Maxim o ascultă și i se păru ca și când s'ar mișca și ar incepe se rēsune o cōrda rēmasă până acum mută in sufletul sēu. Sē intrebă in sine, cum se făcea, că această copilă, pe care nicī nu o luase in sēmā până acum, care nu eșise încă nicī o dată din acea vale ingustă, sē scie, că-l va insulfeti cu succes, vorbind cu el despre musică, pictură și despre poesiā, despre acele trei limbăgiuri divine, ce i revocau suvenirul acelei lumī, pe care o părăsise acum.

Spre nefericire visul is luā eurēnd sfērșitul. Maxim sē întōrse la Buissière și se găsi aici singur cu durerea sa secretă și cu dorul sēu ferbinte de a descoperi comōra pe care o ascunsesse strămoșu-sēu.

Ferēștra odăei sale respuncea in pare; sē sprijini aici pe cōtele sale și lumā o țigară; după ce se stinse, urmă sē

viseđe. Nu se mai ocupă de Bertha, medită la comoră, și pe când privirea sa sbura peste arborii cei mari din parc, i veni o idee curioasă.

Cine scie, se gândi în sine, decă moșul meu, n'a îngropat aurul său în parc, în loc de a-l încredința unei bolte său unui zid? Este foarte probabil, căci putea să se teme, că castelul său va fi incendiat său dărâmat prin bande revoluționare. Reflexiunea ce făcuse acum Maxim, prinse pe nesimțite rădăcini în sufletul său, și se culcă cu firma decisiune de a dirigea toate cercetările sale asupra parcului. Când se duse a doua zi ca se deține la Bertaud, i spuse intențiunea sa.

„Iubite amice“ își notariul cătră el, pôte să aibă dreptate, și în acest cas îți voi da un sfat.“

„Vorbesce“ își notariul.

„Parcul d-tale are un cuprins de un pătrat de mil; îți trebuie șese luni pentru a-l săpa. Caută odaia în care ședea moșu-tău, pune-te în fiecare seară la ferestra acestei odăi, privește la toți acei pomi bătrâni, pôte că de-o dată îți va veni o idee, care în alt cas ar fi rezultatul precugetărei; atunci vei putea arăta cu degetul și vei putea ține cu siguranță: etă-o.“

„Ai dreptate“ exclamă Maxim.

„Întru aceea“ continuă Bertaud, caută a te distra, dute la vânătoare său fă excursiuni mai mari, desemnează său fă muzică cu Bertha; spiritul, pentru a rămâne descept, trebuie menagiat și nu-i permis a-l obosi prin o atențiune susținută. O idee fixă duce la nebulie.

V.

Maxim urmă după sfatul notariului. În fie-care seară se puse pe ferestra odăei, unde locuise moșu-său, examină la lumina lunii cu atențiune forma pomilor, aspectul solului și cercă după semne mai de aproape.

Dilele trecură însă, fără de a se putea găsi vr'o urmă. Maxim începu a resimți o oboseală secretă, ér tot odată i cuprinse o 6re care nesimțire morală sufletul său. Nu mai doorea cu atâta nerăbdare comora: întorcea mai rar privirile sale asupra Parisului, epistolile pe care le primea de-acolo, deveniră mai puțin numeroase. Tot odată prelungi pe nesimțite vizitele sale în casa notariului, uită adese-ori de sine, când asculta lângă pian la vocea sonoră a fetitei, și această voce descepta în inima sa un resunet de mii de ori repetit și secret. Câte odată-l ruga Bertha ca s'o însoțescă la o excursiune și Maxim resimția o bucurie secretă, când cerceta cu ea dumbrave și poene.

Mai avea încă atacuri de tristeță: să întempla câte o dată că începea să tremure când i venia câte o epistolă, care purta timbrul Parisului, și să plângă, după ce o deschisese, ca un om, care a încercat o desamăgire nouă. Însă zilele treceau, după zile urmau luni: Maxim vorbea despre plecarea sa, dar totuș rămânea, vorbea despre comora pe care o va descoperi negreșit, dar comora totuș nu se ivi.

Bertaud remase cu deplina și exclusivă administrare a averii sale, junele marchis dela Buissière însă luase pe nesimțite parte la lucrările agricole și această ocupațiune începuse să-i placă. Apoi se deprinsese lesne cu viața liniștită, simplă, activă și tot de o dată grandioasă a unui proprietar de moșii; presida cu plăcere la prânziurile păstorilor și a slugilor săi: cu bucurie copilărească învăța să curețe și să oltnescă pomii.

Bertaud zimbea la această metamorfosă, și când îl vedea pe Maxim în căsuța sa, arunca câte o privire ascunsă asupra Berthei, care se înroșia.

Mai, că numai vorbea despre comora ascunsă: adeseori se reținea Maxim pe aceea ferestră, pe care și-o alegea ca observatoriu; însă în loc de a examina cu atențiune parcul, reținea cu ochii mai departe și-i întea asupra lodurilor verzi de la căsuța albă: în loc de a visa de bogățiile strămoșilor săi, visa de Bertha, care dormea pe acest timp în patul ei virginal.

Într'una din zile Bertaud veni de vreme la Buissière.

„Dragă marchise,“ își notariul cătră Maxim, „am să-ți spun o scire înveselitoare. Am făcut în numele d-tale o vânzare bună; am vândut pădurile d-tale, care nu aduceau nici un venit și am prins pe ele 40,000 de franci.“

„Așa“ își notariul cu neglijență.

„Ce sumă frumoasă, nu-i așa?“

„Va astupa o gaură destul de mare.“

Maxim tresări.

„Ei bine“ își notariul Bertaud cu mister, „acum poți să-ți descoperi inima față cu mine, iubite Maxime, ai trăit la Paris în plăceri — — —“

Maxim se înroși.

În două luni am plătit 43,000 de franci, destul pentru a fi ales de deputat. decă îți place. Maxime, întorce-tevei la Paris.

„Paris!“ borborosi junele, ca și când ar pronunța un nume uitat. A, da Paris“ își tresărind, „orașul chinurilor fără nume, unde sunt făpturi streine, statue antice de marmoră, în care nu bate nici o inimă, Paris unde am petrecut trei ani cu chin zadarnic în legăturile unei sclăvii care s'au rupt cu ultimul ban din punga mea și cu ultima mea muștrare de cuget!...“

Continua tot mai agitat. „Am venit aici acum trei luni ca omul cel mai nefericit din lume, aveam o prăpastie în dărătul meu și voiam să mă întorc la marginea ei, de la care fusesem smuls cu forța. Etă de ce doriām să am aur, mult aur, etă de ce voiam să găsesc cât mai curând aurul pe care l'a ascuns moșii mei: îndată ce l'aș fi căpătat, n'aș fi avut destulă putere ca să fug, caii ar fi alergat prea încet pentru a mă duce, drumul de fer mi s'ar fi părut nesuferit de încet, cu atâta sete aș fi căutat ceia ce perdusem și m'aș fi aruncat în vârtej. Timpul, solitudinea, meditațiunile m'au domolit; îngratitudine, tăcere uitare disprețuitoare m'au îndecat în fine. Vălul, care-mi acoperea capul, a cădut cu totul, am vădut fericirea cea adevărată bătând la ușa mea; să-i deschid dară ușa; iubite amice: te rog, dă-mi pe Bertha de soție, o iubesc...“

O lună după acesta, când Bertha părăsise biserica din sat pentru a schimba numele tată-său cu numele unei marchise de la Buissière, Maxim luă pe notar de braț și își notariul el: „Tată dragă, în privința comorei pe care am căutat-o și nu o am putut găsi, mi-a venit astăzi o idee deosebită.“

„Așa“ își notariul Bertaud.

„M'am gândit, că excelintele mele tată pentru a mă readeuce a casă și pentru a mă lega de solul părintesc a inventat o minciună nevinovată și că această comoră nu există nici de cum...“

„Maxim“ respunse notariul zimbând, „să pôte să aibă dreptate.“

„Tată-meu,“ reîncepu Maxim sărutând pe juna sa soție pe frunte, „a cetit pôte pe bunul Lafontaine, își aduse aminte de plugar și de copii lui, sciu bine, că după ce voiu fi căutat mult timp pretinsa comoră, voi găsi în fine pe aceea, care era destinată pentru mine, care este mai scumpă de cât tot aurul din lume, căci se numește „fericire.“

Ponson du Terrail.

Macsime sentințe și proverbe.

adunate de I. Dariu.

(Urmare din Nr. 5.)

82. Cel mai însemnat mijloc de a fi înșelat de altul, este a se ține pre sine mai înțelept decât alții.

83. Nuori întunecoși întunecă bolta ceriului.

Dar totuși străbat prin ei și rațele soarelui,

Așa se ridică înțeleptul în nenorocire

Sus preste șorte prin îndrăsnire.

Contenelle.

84. Fă amic numai pe acela, care iubesc virtutea.

Pitagora.

85. Lumea e pustie, când ne inchipuim într'ansa numai munți, văi, riuri și cetăți, dar ici colo, a sci pre cineva, care consimte cu noi, cu care noi în tăcere convețuim, asta ne preface pământul într'o grădină foarte desfătă. Goethe.

86. Debilitatea este unica eróre, pre care omul n'o scie corege.

87. Filosofia triumfă ușor asupra nenorocirilor trecute și viitoare, însă cele de față triumfă asupra-i.

88. Nu din palat a venit mântuirea lumii. Au dóră nu cunoșceți lęgănul de la Nil și eslea din Vitleem? Și apoi pétra credinței pe carea e zidită biserica, statul și societatea, naturile cele tari și oțelite prin sörte din timpuri străvechi, öre sunt ele din alt loc?

89. Lumea iubescce a innegri, ce strălucescce, și a tări prin pulbere, ce se măresce.

90. Décă inima nu-ți e curată inzadar cauți fericirea, inzadar gândesci la plăcerile vieții. Lucrețiu.

91. De tăcerea omului rău, ca și de a cănelui mut, să te temi mai mult ca de strigătul lui.

92. Omul nu are de cât trei mari întâmplări: a se nasce, a vețui și a muri. El nu se simte născându-se, el suferé murind și uită, că a vețuit. La Bruyère.

93. Când esci la Roma, trăiesce după datinele dela Roma.

94. De acea merg rău lucrurile nōstre in lumea acēsta; de acea se vede a fi cu neputință indreptarea sorții nōstre aici pe pământ; pentru-că noi ne facem muți la glasul D-đeirei și al omenirei; pentru că noi nu voim să ne supunem dreptului cuvânt, ce ne este dat de sus ca un inger păzitor și povățuitor. P. Cămpén.

95. Când pe un nebun te superi, te superi pe ceva ce nu este de față. D. Bolintinén.

96. Măestria cea alésă cu penelul delicat, Face plăcut, ca să fie pân' și lucru 'nfricoșat. Boileau.

97. In banii nu te îngâmfa. Că Dumneđu dă și ea.

98. Fatală crudă sörte! Tot ce e drag 'n lume Curënd din lume piere!

Ferice, care lasă măcar un dulce nume La a patriei durere. V. Alexandri.

99. Amară e mörlea, când omul e june, Când ăia-i frumósă și traiul e lin, Când pasérea cântă, când florile spune, Că vieța e dulce și n'are suspin. D. Bolintinén.

100. Interesul vorbesce in tóte limbele. (Va urma).

Găcitură silabică

de Nan Busioc.

Din următórele 18 silabe să se compună 7 cuvinte, ale căror inițiale cetite de sus in jos să dea numele unui regat, ér literile finale cetite de jos in sus să dea numele unui alt regat.

na, ve, a, cla, ti, rom, to, am, i, ba, ri, an, va, no, va, nar, cen, cin.

1. O prăjitură turcésă.
2. Un oraș in Europa sudică.
3. Aprópele tēu chiar fără să-ți fiă consăngean.
4. Nume feminin.
5. Bētură spirtósă.
6. Numele italian purtat de mulți papi de la Roma.
7. Vechiu producător de foc.

Editura tipografii Alexi Brașov.

Găcitură de semne.

de Petru Baritiu.

A:io a+ și?i o:ață
 Șa; ?*e"uț ?a "e "ă;eșț
 A ;ea iși;ă ișț*i,țatã
 Xa *o,ți a?e,ț ?uXêșț
 :a* tu iș,ațĩ tu "e ?a*e
 țe aXea; țaiși? :u;șe"eu
 Aĩ Xoiț !ă*ă iș:u*a*e
 ,ē □e*ț!e,? a;o*u,, ;eu.

Deslegarea in Nr. 11. X. A.,e?;aș:i.

Deslegarea găciturilor din Nr. 9.

1. Găcitură de șah.

Arde 'n foc inima 'n mine
 Lacrămi curg din geana mea,
 Căci m-e gândul tot la tine
 Inger dulce, lină stea.

Voi steluțe lucitóre
 Voi ochi mândrii ce iubesc
 Sunteți flacări arđetóre
 Ce'n vėzduh se rėtăcesc.

Bine au deslegat-o D-nii: Ioachim Ciurea in Bran, Simeon Theodor, Brașov, anonimul „Stejeriș“, apoi Dómnele Maria V. Rațiu in Ilenț, Maria G. Ludu, Preșmer, Paraschiva I. Dariu, Satulung; in fine D-șórele: Eugenia și Lucreția Popescu, Satulung. Ana și Victoria Al. Frateșiu Preșmer.

2. Găcitură epitafică.

Când inelu a rugini
 Să sci dragă c'oi muri.

Bine au deslegat-o: D-nii Simeon Theodor in Brașov, B. O. Popescul in Arad, care din eróre nu s'a trecut și ca deslegător al găciturii din Nr. 8; D-na Paraschiva I. Dariu, Satulung și D-șórele Eugenia și Lucreția Popescu Satulung, in fine anonimul „sub Tēmpa.“

3. Găcitură numerică.

Anglia, Tigru, Germania. Inima, Egipt, Lampa, Elina, Mărul, Muntenegrinii.

1—39. Latina gintă e regină
 Prin ale Lumei ginte marl.

Bine au deslegat-o: D-nii: Simeon Theodor in Brașov, Virgiliu Onițiu, Sibiiu, D-na Maria G. Ludu, Preșmer, Paraschiva I. Dariu, Salulung și D-ra Eugenia Popescu, Satulung.

Literatură.

Gru-Sänger — Ein episches Gedicht von V. Alexandri. Aus dem Rumänischen v. L. V. Fischer. Leipzig Wilhelm Friedrich K. Hofbuchhändler. Sub acest titlu a apărut de curënd o broșură de lux cuprindënd traducerea poesii mai sus numite a laureatului nostru poet, care in persoana D-lui L. V. Fischer a găsit un demn traducător. Versurile germane ale D-lui Fischer sunt atât de melodiöse, limbajul atât de curat și fluent încât n'ar crede nimeni că citește numai o traducțiune, ci un original foarte nimerit. Și cu tóte acestea geniul lui Alexandri este reproduc cu o fidelitate extraordinară. Felicităm pe D. Fischer de eminenta reușită a lucrării sale și-i dorim succesul care i să cuvine in mēsură cea mai largă.

Călindariul D-lui Simeone Măngiuca va cuprinde și pe anul 1883 o mulțime de tractate, care de care mai științifice, cultivând mai cu sēmă — spiritismul și credințele deșerte. Până când acest călindar după prețul său, era destinat pentru straturile mai luminate ale societății, între-prinderea D-lui autor era de tótă lauda, acum însă D. Măngiuca scăđnd prețul cu cincideci la sută, voiesce a popularisa călindariul său, ceia-ce nu putem dori, chiar in interesul instrucțiunei celei adevărate și salutare.

Redactor responsabil: Theochar Alexi.